

***Diagnoza strategiczna na potrzeby opracowania
Strategii Rozwoju Gminy Opatowiec
na lata 2015–2024
(Załącznik 1)***

INICJATYWAŁOKALNA.PL

Wrzesień 2015

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Uwarunkowania przestrzenne	4
2. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze	7
3. Uwarunkowania turystyczno-przyrodnicze	34
3.1. Walory przyrodnicze	34
3.2. Walory kulturowe.....	37
4. Porównanie Gminy Opatowiec do Polski, województwa świętokrzyskiego i innych jednostek samorządu terytorialnego z powiatu kazimierskiego	39
5. Wnioski z analizy danych Gminy Opatowiec	45
Spis rysunków	48
Spis tabel	48
Spis wykresów.....	49
Bibliografia.....	54

Wstęp

Strategia rozwoju gminy jest długookresowym programem, który zawiera zbiór celów jej rozwoju, a także określa takie kierunki i priorytety działania oraz alokację środków finansowych, które są niezbędne do ich osiągnięcia w określonym horyzoncie czasowym. Strategia pełni kluczową rolę jako zasadniczy plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych i społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Zapisy Strategii stanowią zatem wyznacznik decyzji merytorycznych, organizacyjnych i finansowych podejmowanych przez władze samorządowe. Dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami prywatnymi i pozarządowymi

Konieczność tworzenia lub weryfikacji dokumentów strategicznych jednostek samorządu terytorialnego wynika z licznych przesłanek formalno-prawnych, w tym między innymi z *Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649 z późn. zm.) oraz wiąże się z aktualizacją dokumentów europejskich, krajowych i regionalnych, a także przyjęciem nowego paradygmatu polityki regionalnej. Opracowanie *Strategii Rozwoju Gminy Opatowiec na lata 2015–2024* jest także odpowiedzią na dynamikę zmian społecznych i gospodarczych, zachodzących w obrębie gminy, jak i w jej otoczeniu.

Rozwój terytorialny danego obszaru determinują zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne, dlatego podstawę do opracowania *Strategii Rozwoju Gminy Opatowiec na lata 2015–2024* stanowi Diagnoza strategiczna. Jest ona syntetycznym ujęciem sytuacji przestrzennej i społeczno-gospodarczej Gminy Opatowiec na tle powiatu kazimierskiego, województwa świętokrzyskiego oraz Polski wraz ze wskazaniem trendów, które miały miejsce na przestrzeni ostatnich lat. Wszelkie dane wykorzystane w Diagnozie służą wskazaniu mocnych i słabych stron gminy oraz jej problemów i potencjałów. To z kolei stanowi podstawę do sformułowania celów i wyznaczenia najważniejszych kierunków rozwoju.

1. Uwarunkowania przestrzenne

Gmina Opatowiec jest gminą wiejską położoną w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie kazimierskim (rysunek 1). Graniczy z pięcioma gminami z województwa świętokrzyskiego – Bejsce, Czarnocin, Kazimierza Wielka, Nowy Korczyn i Wiślica oraz z trzema gminami z województwa małopolskiego – Gręboszów, Koszyce i Wietrzychowice. W skład Gminy Opatowiec wchodzi 20 sołectw, są to: Charbinowice, Chrustowice, Chwalibogowice, Kamienna, Kocina, Kraśniów, Krzczonów, Ksany, Ławy, Mistrzowice, Kęsów, Opatowiec, Podskale, Senisławice, Rogów, Trębaczów, Rzemienowice, Kobiela, Urzuty i Wyszogród¹.

Przez omawiany teren przebiega granica prowincji Wyżyny Polskie (podprowincja Wyżyna Małopolska) i prowincji Karpaty i Podkarpacie (podprowincja Północne Podkarpacie). Pod względem fizycznogeograficznym całość obszaru leży w makroregionach Niecki Nidziańskiej oraz Kotliny Sandomierskiej². Podstawowym elementem kształującym krajobraz gminy jest dolina Wisły, a w części północnej dolina Nidy.

Najważniejszym połączeniem komunikacyjnym gminy w relacjach zewnętrznych jest droga krajowa nr 79 relacji Warszawa–Bytom. W niedalekim sąsiedztwie jest również zlokalizowana droga krajowa nr 73 relacji Wiśniówka–Jasło. Rolę węzła pomocniczego spełnia Kazimierza Wielka oraz drogi wojewódzkie nr 973 Busko-Zdrój – Tarnów i nr 768 Jędrzejów–Brzesko. Uzupełnieniem podstawowego układu komunikacyjnego są drogi powiatowe i gminne. Na terenie Gminy Opatowiec brak jest połączeń kolejowych³.

Powierzchnia gminy wynosi 69 km², co stanowi 0,6% powierzchni województwa świętokrzyskiego oraz 16,4% powierzchni powiatu kazimierskiego. Liczba ludności według stanu na koniec 2014 roku to 3 400 osób. Gęstość zaludnienia w 2014 roku wyniosła 50 osób/km², co było wartością niższą w stosunku do województwa (108 osób/km²) i powiatu kazimierskiego (82 osoby/km²)⁴.

¹ Strona internetowa Urzędu Gminy Opatowiec, www.opatowiec.com.pl.

² Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.

³ *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Opatowiec na lata 2004–2006 i perspektywnie w latach 2007–2013*, Wrocław 2005.

⁴ Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Rysunek 1 Położenie Gminy Opatowiec na tle kraju, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego

Źródło: Portal internetowy Interaktywna Mapa Polski, mapapolski.com.pl

Szczegółowy podział struktury użytkowania gruntów w Gminie Opatowiec przedstawia tabela 1.

Tabela 1 Struktura użytkowania gruntów w Gminie Opatowiec w 2014 roku

Gmina Opatowiec	Grunty orne	Sady	Łąki trwałe	Pastwiska trwałe	Pozostałe użytki rolne	Grunty leśne	Pozostałe grunty	Ogółem
[ha]	4 519	98	704	170	326	679	362	6 858
[%]	65,89	1,43	10,27	2,48	4,75	9,90	5,28	100,00

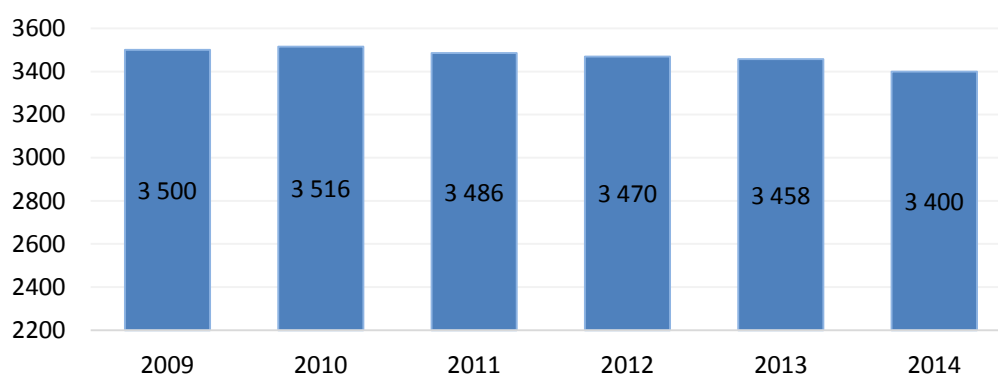
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największy udział w powierzchni gminy mają grunty orne (65,89%), a w dalszej kolejności łąki trwałe (10,27%). Łączna powierzchnia użytków rolnych to blisko 85% powierzchni Gminy Opatowiec, co wynika z faktu, iż wiodącą jej funkcją jest rolnictwo. Jest to uwarunkowane przede wszystkim bardzo dobrą jakością gleb, nie tylko w skali wojewódzkiej, ale i krajowej. Z tym też jest związany niewielki odsetek gruntów leśnych – jedynie 9,9% obszaru gminy.

2. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze

Zgodnie z danymi GUS na koniec 2014 roku Gminę Opatowiec zamieszkiwało 3 400 osób, w tym 1 702 mężczyzn i 1 698 kobiet, co stanowiło 0,3% populacji województwa świętokrzyskiego oraz 9,8% populacji powiatu kazimierskiego. W latach 2010–2014 w Gminie Opatowiec utrzymywała się spadkowa tendencja liczby ludności, w analizowanym okresie liczba mieszkańców obszaru zmniejszyła się o 116 osób (wykres 1).

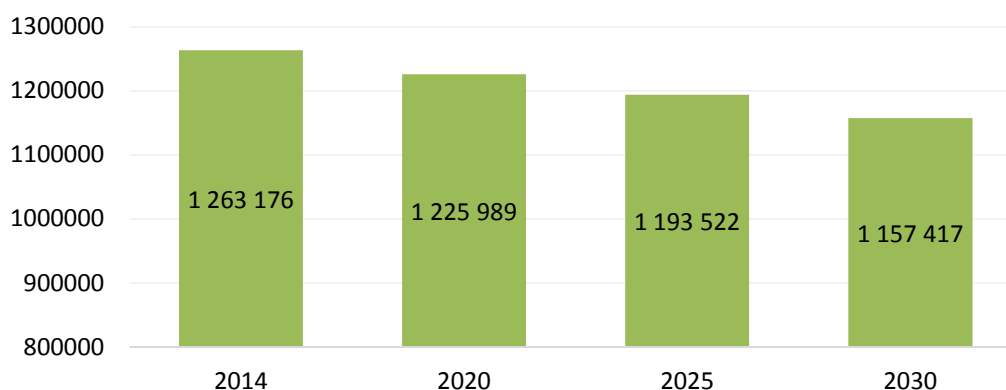
Wykres 1 Liczba ludności w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

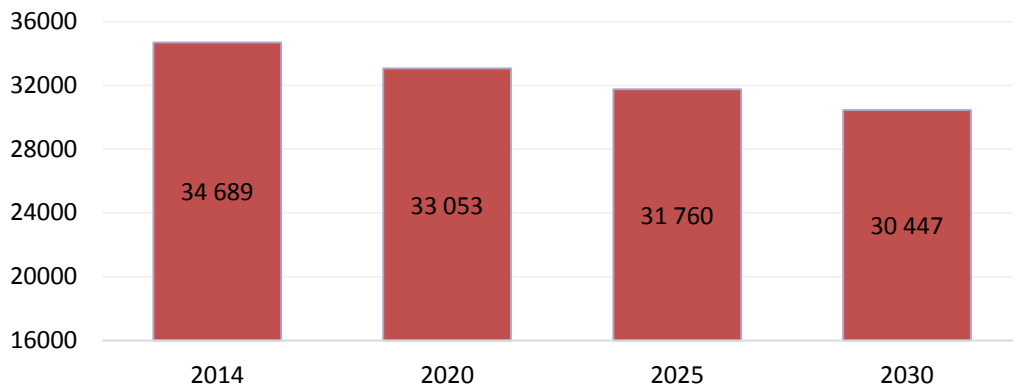
Niekorzystne trendy demograficzne odzwierciedla prognoza ludności na lata 2020, 2025 i 2030 w województwie świętokrzyskim (wykres 2) oraz w powiecie kazimierskim (wykres 3), według stanu ludności z 2014 roku.

Wykres 2 Prognoza ludności w województwie świętokrzyskim na lata 2020, 2025 i 2030 (wg danych z 2014 roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 3 Prognoza ludności w powiecie kazimierskim na lata 2020, 2025 i 2030 (wg danych z 2014 roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane wskazują, że do roku 2030 w województwie świętokrzyskim nastąpić ma spadek liczby mieszkańców o blisko 106 tys., a w powiecie kazimierskim – o ponad 4,2 tys. Sytuacja demograficzna w województwie i powiecie będzie mieć bezpośredni wpływ na liczbę ludności w Gminie Opatowiec. Biorąc pod uwagę powyższe należy przyjąć, iż liczba mieszkańców będzie nadal ulegać zmniejszeniu, co przekładać się będzie również na sytuację gospodarczą.

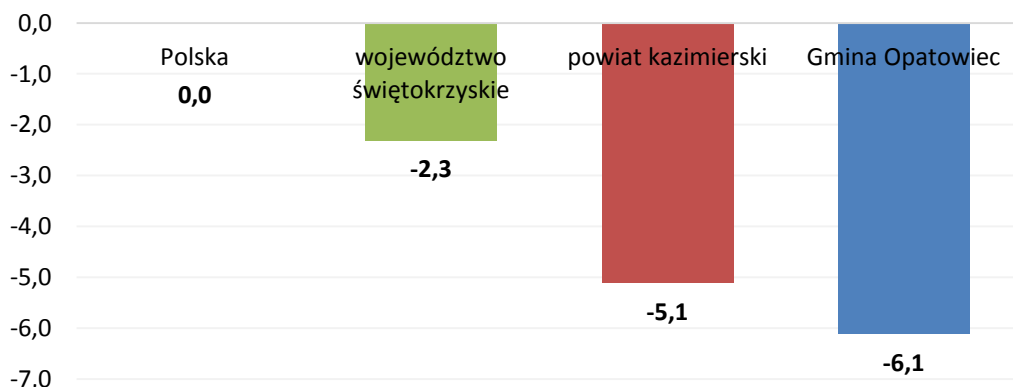
Na zmiany liczby ludności wpływ mają: przyrost naturalny oraz migracje. Współczynnik przyrostu naturalnego, określający różnicę pomiędzy liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców, przyjmuje na analizowanym obszarze w całym badanym okresie wartości ujemne (wykres 4). Jest to sytuacja określana jako ubytek naturalny, który powoduje spadek liczby osób zamieszkujących obszar Gminy Opatowiec. W 2014 roku współczynnik przyrostu naturalnego wyniósł -6,1 i był zdecydowanie niższy w porównaniu ze średnią dla Polski, województwa świętokrzyskiego oraz powiatu kazimierskiego (wykres 5).

Wykres 4 Przyrost naturalny w Gminie Opatowiec na 1 000 mieszkańców w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

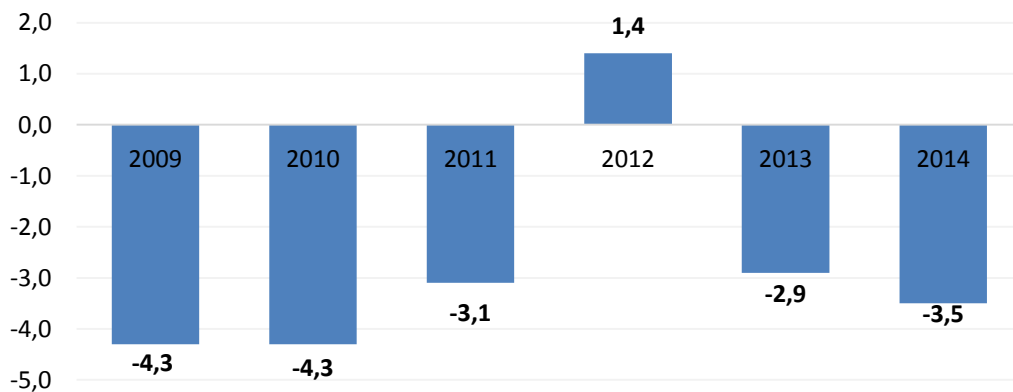
Wykres 5 Przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

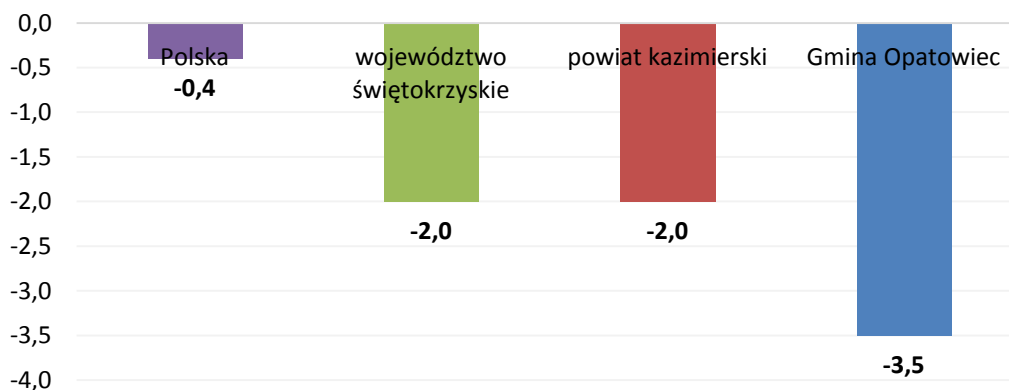
Udział migracji we wzroście populacji określa wskaźnik salda migracji, którego wartość na przestrzeni analizowanych lat w Gminie Opatowiec podlegała wahaniom, jednak w większości przyjmowała wartości ujemne, co wskazuje na niekorzystną tendencję odpływu ludności (wykres 6). W 2014 roku saldo migracji wynosiło -3,5 i było niższe od średniej dla kraju, województwa i powiatu (wykres 7).

Wykres 6 Saldo migracji na pobyt stały na 1 000 mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

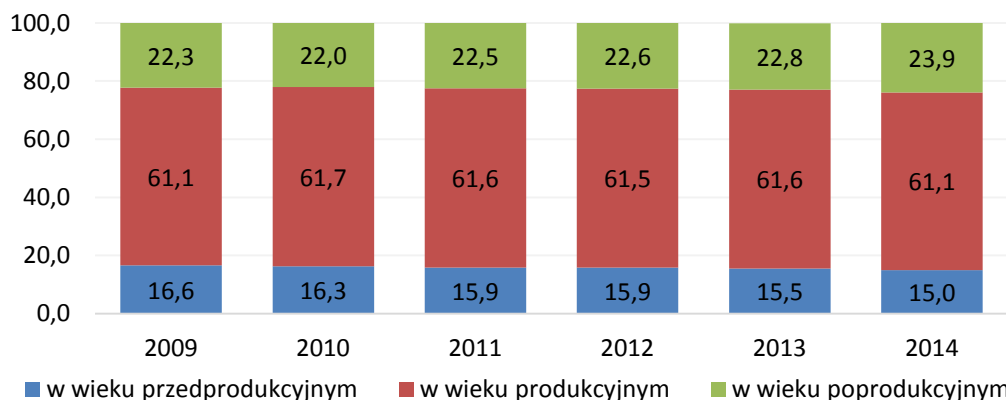
Wykres 7 Saldo migracji na pobyt stały na 1 000 mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując udział ludności według ekonomicznych grup wieku w stosunku do ludności ogółem, należy zwrócić uwagę na bardzo niekorzystne proporcje w strukturze społeczeństwa. W 2014 roku mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym stanowili jedynie 15% populacji, w wieku produkcyjnym 61,1%, natomiast w wieku poprodukcyjnym aż 23,9% (wykres 8). Począwszy od roku 2009, w kolejnych badanych latach wartości te przyjmowały coraz bardziej niekorzystny układ – można więc zauważyć pogłębiającą się tendencję wzrostową liczby osób, które przekraczają potencjalny wiek zdolności do pracy, co w perspektywie długoterminowej wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Potwierdzeniem tego faktu jest wskaźnik obciążenia demograficznego, odnoszący się do liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na każde 100 osób w wieku produkcyjnym, który dla Gminy Opatowiec w 2014 roku wynosił 64. Pozwala to zakładać dalsze pogorszenie proporcji między liczbą osób w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym.

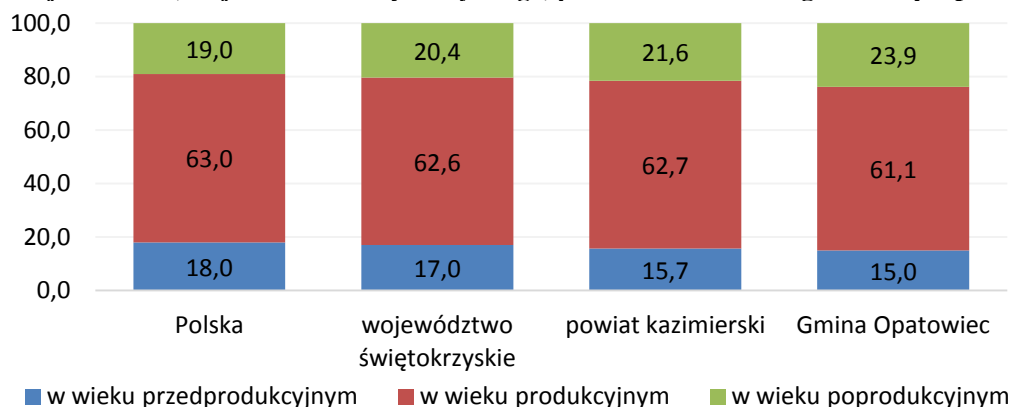
Wykres 8 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle jednostek terytorialnych wyższego rzędu w 2014 roku Gmina Opatowiec prezentowała się niekorzystanie, odznaczając się najmniejszym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym i najwyższym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym (wykres 9).

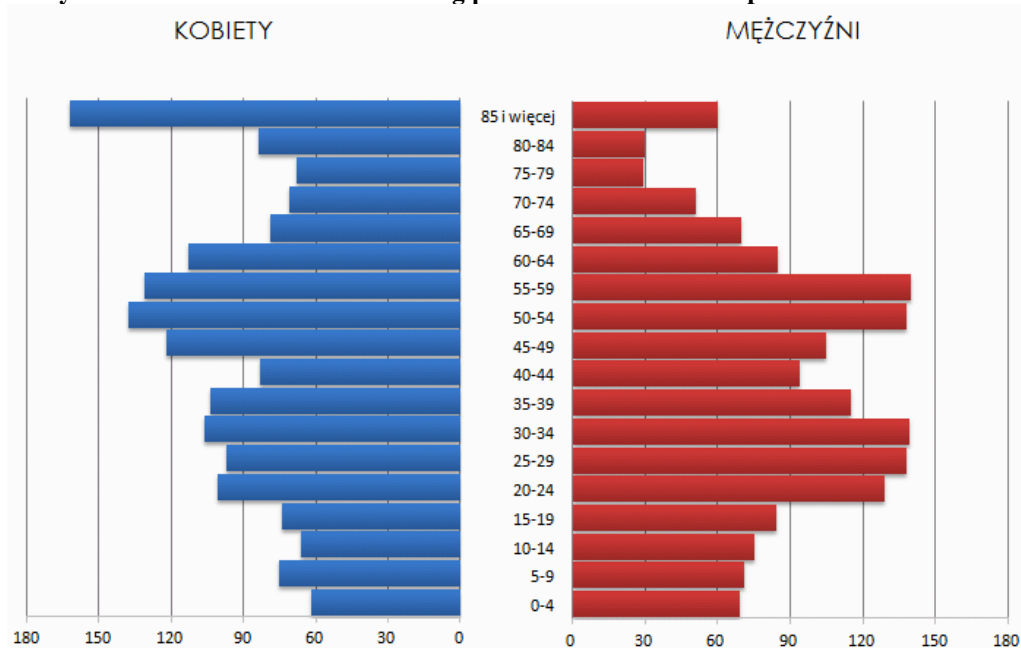
Wykres 9 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura ludności według płci i wieku, zobrazowana na wykresie 10, przyjmuje postać piramidy regresywnej, odznaczającej się wąską podstawą, co świadczy o niskim udziale młodych grup wieku i charakteryzuje społeczeństwa zagrożone regresem demograficznym. Największa liczba osób znajduje się w grupie 55–59 lat. Widoczna jest znaczna przewaga liczby mężczyzn w grupach od 20 do 34 lat oraz przewaga liczby kobiet w grupach powyżej 60 lat.

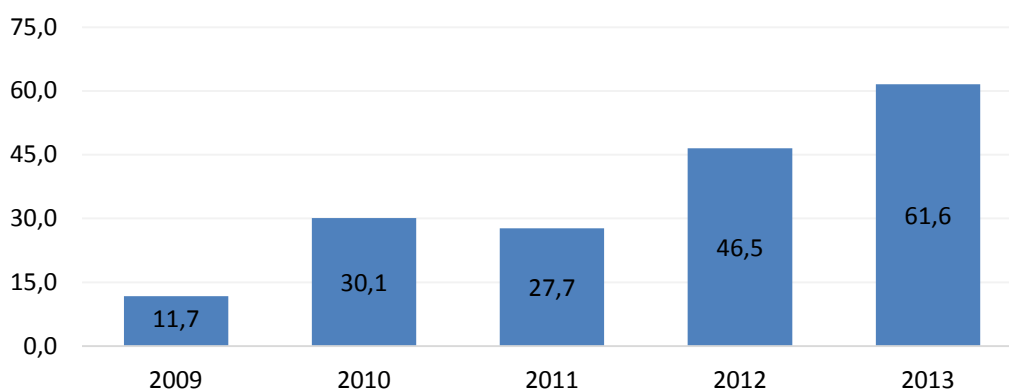
Wykres 10 Struktura ludności według płci i wieku w Gminie Opatowiec w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

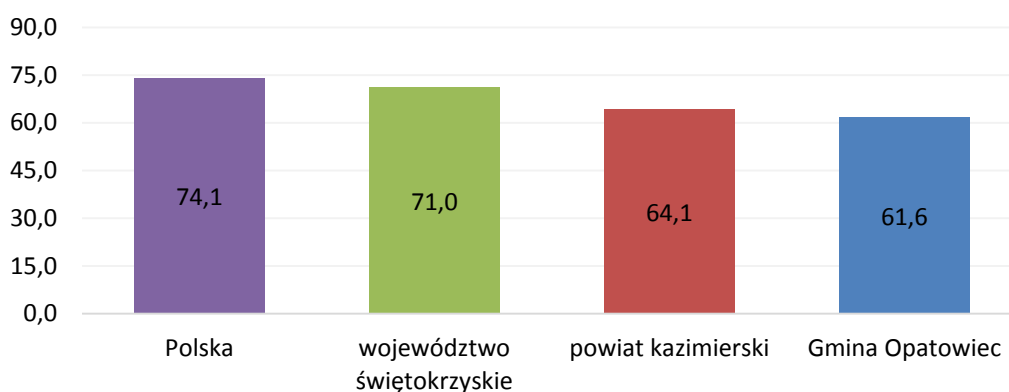
Jednym ze wskaźników, który opisuje dostęp do wysokiej jakości usług publicznych jest odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W 2009 roku odsetek ten w Gminie Opatowiec wynosił 11,7%, a w 2013 roku – 61,6%. W latach 2009–2013 nastąpił więc ponad pięciokrotny wzrost (wykres 11). Należy również zauważyć, że w roku 2011 odnotowano niewielki spadek wartości wskaźnika. Jednak pomimo tak znacznego progresu wynik Gminy Opatowiec pozostaje słabszy w porównaniu ze średnią dla Polski, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego (wykres 12).

Wykres 11 Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w Gminie Opatowiec w latach 2009–2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 12 Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

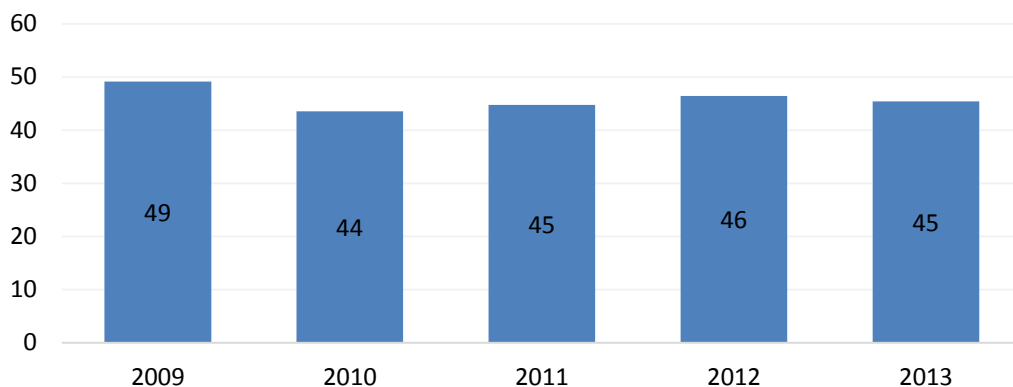

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejnym analizowanym wskaźnikiem jest wskaźnik odnoszący się do liczby uczniów szkół podstawowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców Gminy Opatowiec. W porównaniu z rokiem 2009 liczba uczniów szkół podstawowych zmniejszyła się, a począwszy od 2010 roku podlega bardzo niewielkim wahaniom (wykres 13). Na tle średniej

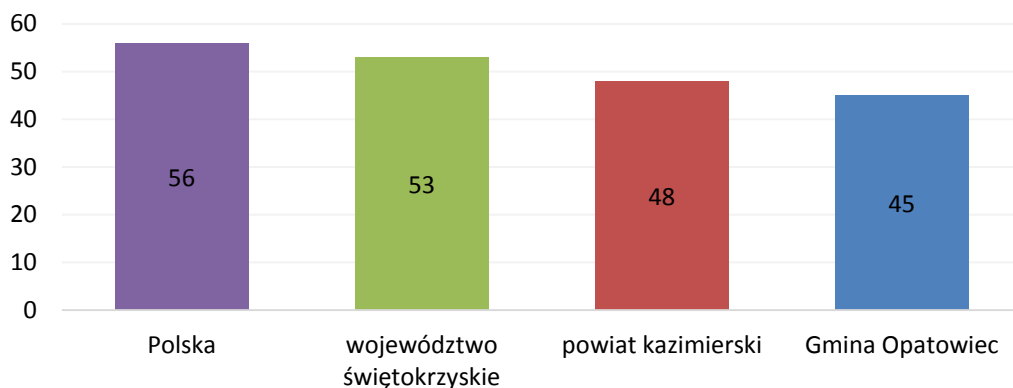
dla kraju, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego Gmina Opatowiec prezentuje się niekorzystnie (wykres 14).

Wykres 13 Liczba uczniów w szkołach podstawowych na 1 000 mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 14 Liczba uczniów w szkołach podstawowych na 1 000 mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

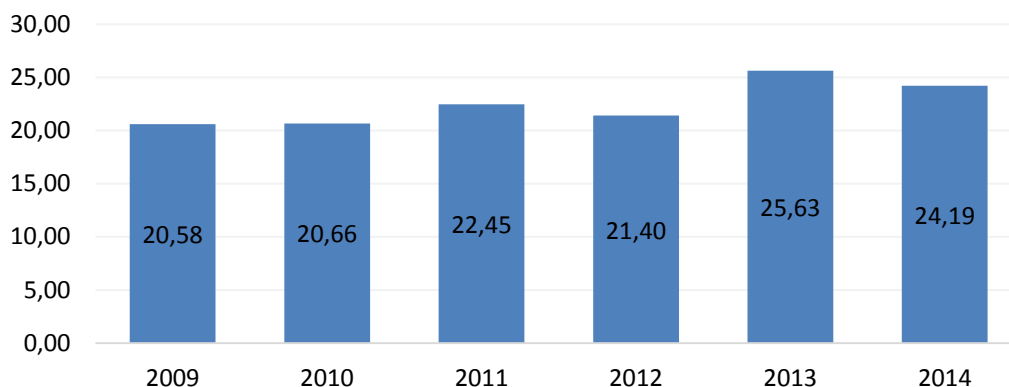
O poziomie nauczania i jakości szkolnictwa w gminie świadczą wyniki sprawdzianów w klasie 6 szkoły podstawowej, będące zakończeniem tego poziomu nauki. W 2014 roku średni wynik uzyskany przez szóstoklasistów z Gminy Opatowiec wynosił 24,19 pkt i był gorszy niż w roku poprzednim (wykres 15). Porównując wyniki egzaminów dla kraju, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego oraz gmin ościennych (tabela 2, wykres 16) Gmina Opatowiec wypada niekorzystnie – lepsze wyniki uzyskuje tylko w porównaniu z Miastem i Gminą Skalbierz. Jedynie w roku 2013 wynik Gminy Opatowiec był bardzo dobry, lepszy od średnich wyników jednostek terytorialnych wyższego rzędu oraz pozostałych gmin powiatu.

Tabela 2 Średnie wyniki w punktach uzyskane ze sprawdzianu po klasie 6 szkoły podstawowej w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2009–2014

Jednostka terytorialna	Średni wynik w punktach					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	22,64	24,56	25,27	22,75	24,03	25,82
województwo świętokrzyskie	22,12	24,18	24,84	22,33	23,72	25,80
powiat kazimierski	20,77	22,22	23,26	21,45	22,52	25,42
Gmina Bejsce	22,14	21,59	23,95	18,53	21,67	27,24
Gmina Czarnocin	21,78	21,66	24,58	23,36	24,26	26,27
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	20,79	22,88	23,29	22,50	23,36	26,76
Gmina Opatowiec	20,58	20,66	22,45	21,40	25,63	24,19
Miasto i Gmina Skalbmierz	19,52	22,13	22,55	19,71	18,67	22,42

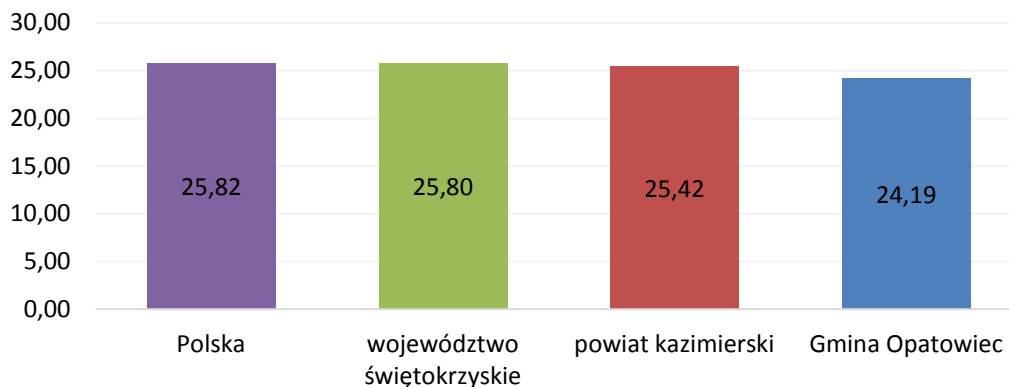
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, www.cke.edu.pl oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, www.oke.lodz.pl

Wykres 15 Średnie wyniki w punktach uzyskane ze sprawdzianu po 6 klasie szkoły podstawowej w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014 (maks. liczba punktów 40)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, www.oke.lodz.pl

Wykres 16 Średnie wyniki w punktach uzyskane ze sprawdzianu po 6 klasie szkoły podstawowej w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec (maks. liczba punktów 40)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, www.cke.edu.pl oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, www.oke.lodz.pl

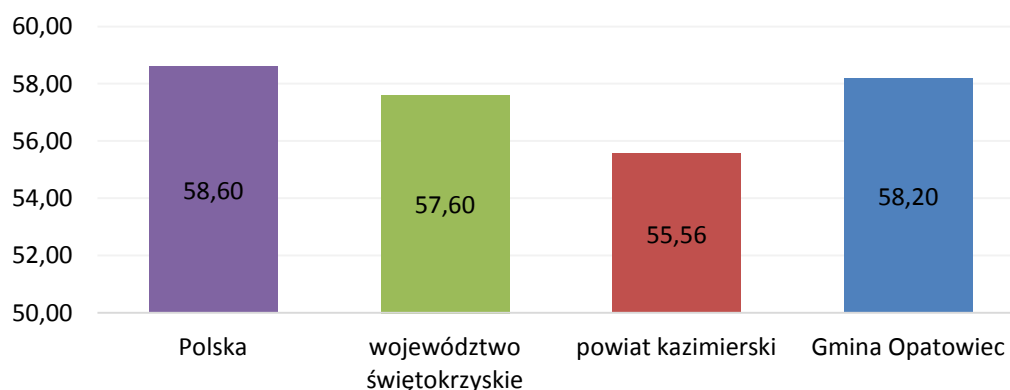
Kolejnym wskaźnikiem poziomu szkolnictwa są wyniki egzaminów gimnazjalnych. W tabeli 3 zostały przedstawione średnie procentowe wyniki uczniów z egzaminów gimnazjalnych od 2009 do 2014 roku. Z powodu wprowadzonych zmian w egzaminach gimnazjalnych możliwe jest porównanie między sobą jedynie osiągnięć w latach 2009–2011 oraz 2012–2013. Wykres 17 przedstawia średnią procentową uzyskaną przez uczniów ze wszystkich egzaminów w 2014 roku w Gminie Opatowiec w porównaniu ze średnim procentowym wynikiem dla Polski, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego. Analizując zamieszczone dane zauważyć można, że z egzaminu kończącego ten etap kształcenia uczniowie gimnazjów z Gminy Opatowiec uzyskują dość zróżnicowane wyniki, które są słabsze niż średni wynik dla Polski.

Tabela 3 Średnie wyniki % uzyskane ze wszystkich egzaminów gimnazjalnych w Polsce, województwie świętokrzyskim, powiecie kazimierskim i Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Jednostka terytorialna	Średnie wyniki % ze wszystkich egzaminów gimnazjalnych w danym roku					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	58,89	56,08	51,40	57,20	58,00	58,60
województwo świętokrzyskie	57,17	54,34	49,37	56,04	57,22	57,60
powiat kazimierski	53,00	53,06	47,98	52,28	53,68	55,56
Gmina Opatowiec	57,16	50,07	50,31	51,52	52,74	58,20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, www.cke.edu.pl oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, www.oke.lodz.pl

Wykres 17 Średnie wyniki % uzyskane ze wszystkich egzaminów gimnazjalnych w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

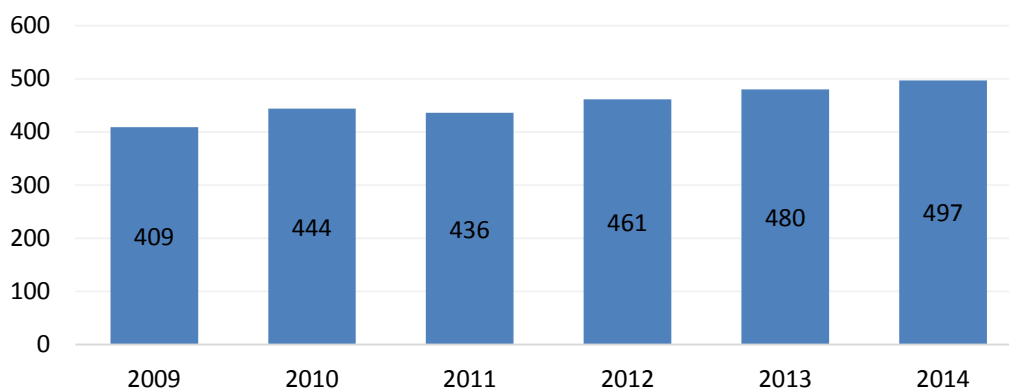

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, www.cke.edu.pl oraz Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, www.oke.lodz.pl

Obrazem sytuacji gospodarczej Gminy Opatowiec są wartości wskaźników: liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności, liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności oraz liczba podmiotów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

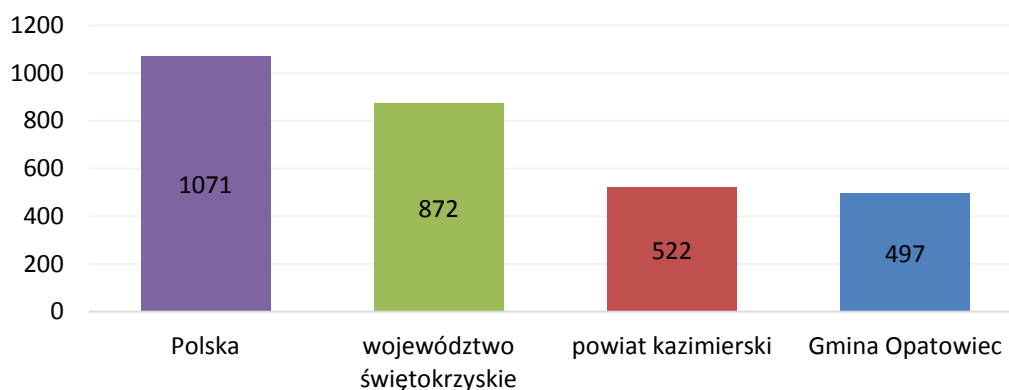
Od roku 2009 liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności miała tendencję wzrostową, z niewielkim spadkiem w 2011 roku. W 2014 roku liczba ta wyniosła 497, a w całym analizowanym okresie odnotowano wzrost wartości wskaźnika o 88 podmiotów (wykres 18). Wartość ta była jednak nadal ponad dwukrotnie niższa od średniej dla kraju oraz zdecydowanie niższa od średniej dla województwa i powiatu (wykres 19).

Wykres 18 Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

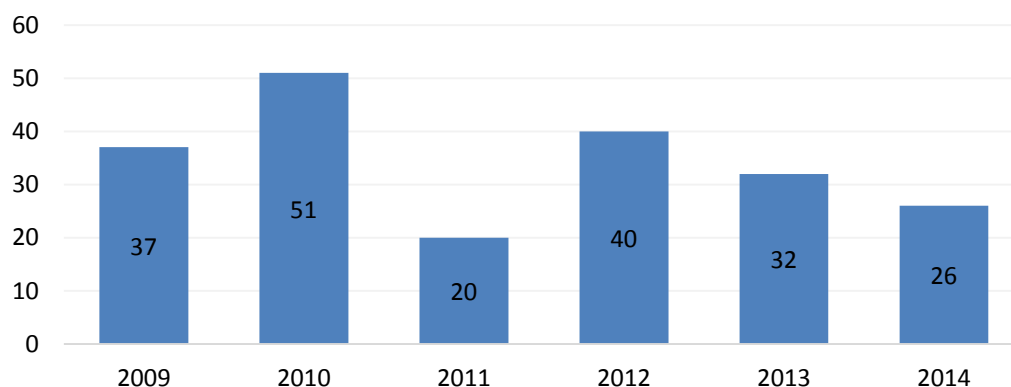
Wykres 19 Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

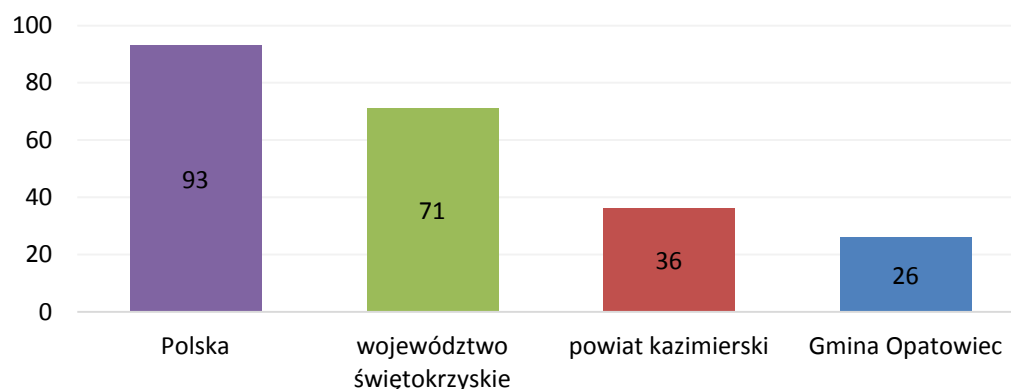
Liczba jednostek nowo zarejestrowanych podlegała dużym wahaniom w latach 2009–2014 (wykres 20). W 2014 roku w Gminie Opatowiec wskaźnik nowo zakładanych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynosił 26 i był blisko czterokrotnie niższy od średniej dla Polski oraz niemal trzykrotnie niższy niż średnia dla województwa świętokrzyskiego. Wynik ten był także gorszy niż średnia wartość odnotowana w powiecie kazimierskim (wykres 21).

Wykres 20 Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

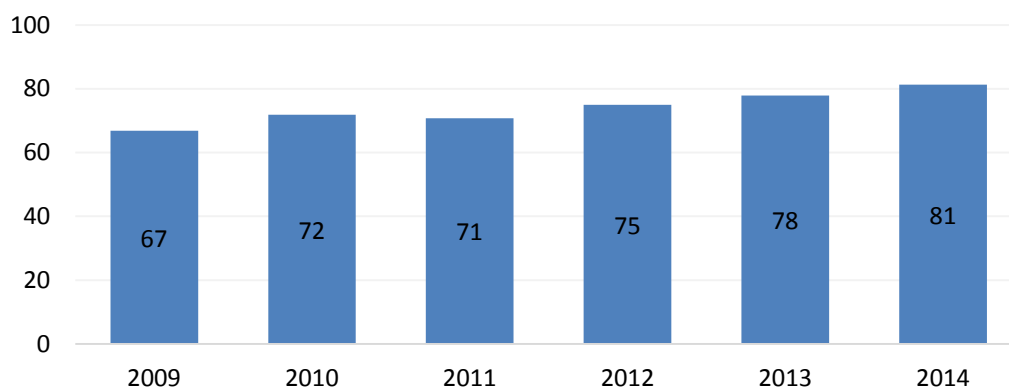
Wykres 21 Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

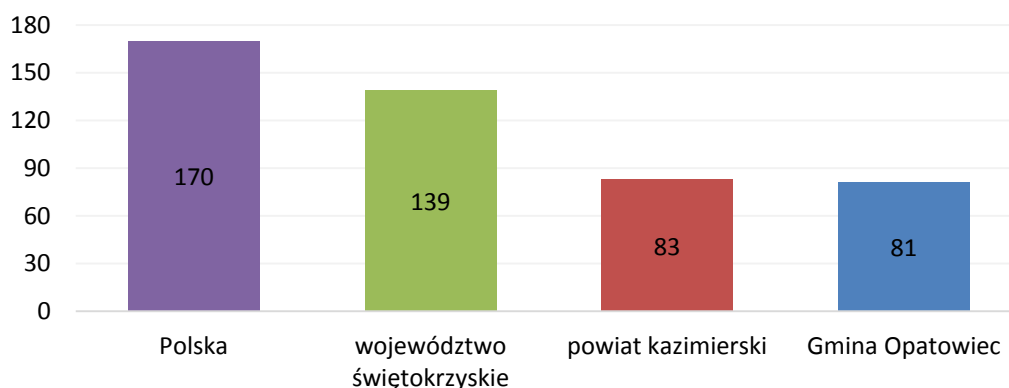
Wskaźnik ilości podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym od 2012 roku ma tendencję wzrostową (wykres 22). W 2014 roku jego wartość wyniosła 81, jednak był to wynik ponad dwukrotnie gorszy w porównaniu z Polską oraz znacznie niższy niż średnia dla województwa świętokrzyskiego. Wartość ta była natomiast zbliżona do średniej zanotowanej dla powiatu kazimierskiego (wykres 23).

Wykres 22 Podmioty gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 23 Podmioty gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

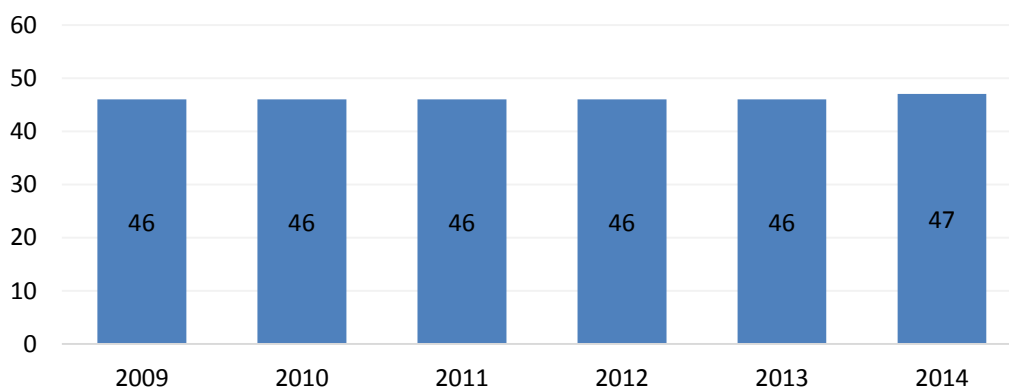
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę ogólną liczbę podmiotów gospodarki narodowej, w 2013 roku w rejestrze REGON zarejestrowane były 244 firmy z terenu Gminy Opatowiec. Wśród nich 8 w sektorze rolniczym, 14 w sektorze przemysłowym oraz 16 w sektorze budowlanym⁵.

Gmina Opatowiec charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem liczby działających fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wartość ta na przestrzeni lat 2009–2014 pozostawała na bardzo zbliżonym poziomie i w roku 2014 wynosiła 47 (wykres 24). Pod tym względem gmina prezentuje się znacznie korzystniej od jednostek terytorialnych wyższego rzędu (wykres 25). Jest to bardzo pozytywna sytuacja, ponieważ organizacje pozarządowe są przejawem społeczeństwa obywatelskiego oraz jedną z form aktywności lokalnej. Odgrywają ważną rolę w umacnianiu więzi społecznych, wzmacnianiu władz lokalnych oraz zwiększają możliwości rozwoju społecznego obszaru.

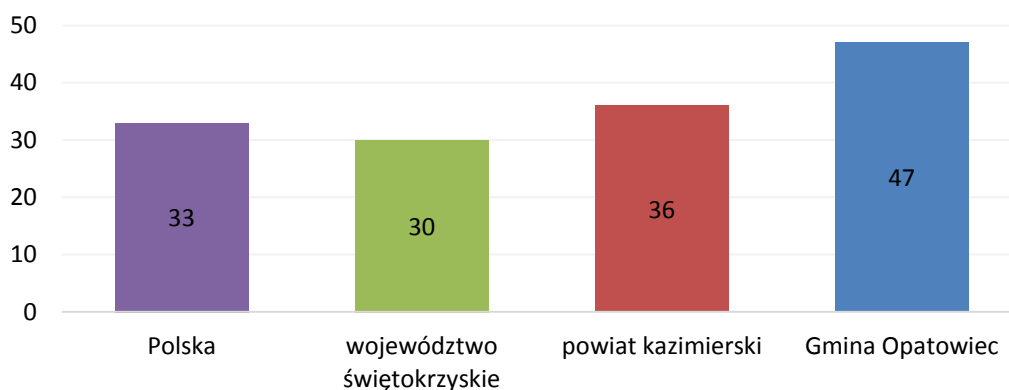
⁵ Strona internetowa Urzędu Statystycznego w Kielcach, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014, Gmina Opatowiec, kielce.stat.gov.pl.

Wykres 24 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 25 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

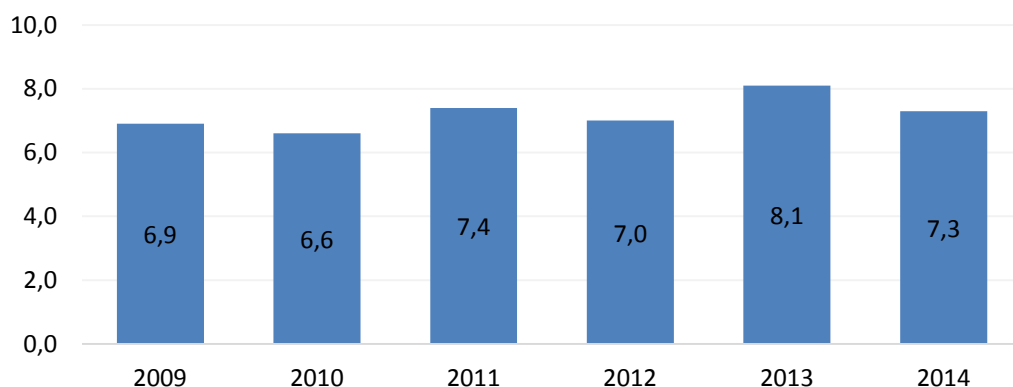
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnikiem, który charakteryzuje sytuację na rynku pracy jest udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Jest to jeden ze sposobów podawania wielkości bezrobocia, a stopa bezrobocia obliczona tym sposobem będzie zawsze niższa, ponieważ liczebność ludności w wieku produkcyjnym jest większa od liczebności *ludności aktywnej ekonomicznie*⁶. W Polsce najczęściej podawaną stopą bezrobocia jest wartość bezrobocia rejestrowanego obliczana na poziomie powiatu, która wypada przeciętnie ok. 1,5% poniżej stopy bezrobocia ustalonej w badaniu BAEL.

Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Opatowiec prezentuje się korzystnie w odniesieniu do średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego (wykres 27). W 2014 roku wynosił 7,3% i w porównaniu z rokiem poprzednim – odnotowano spadek jego wartości (wykres 26).

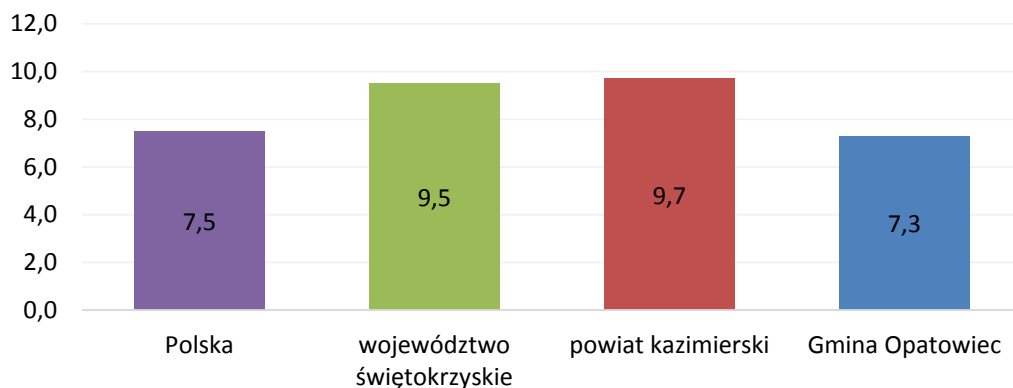
⁶ Stopa bezrobocia według definicji Międzynarodowej Organizacji Pracy (w ramach BAEL – Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, co kwartał na próbie rotacyjnej 20 000 gospodarstw domowych).

Wykres 26 Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 27 Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

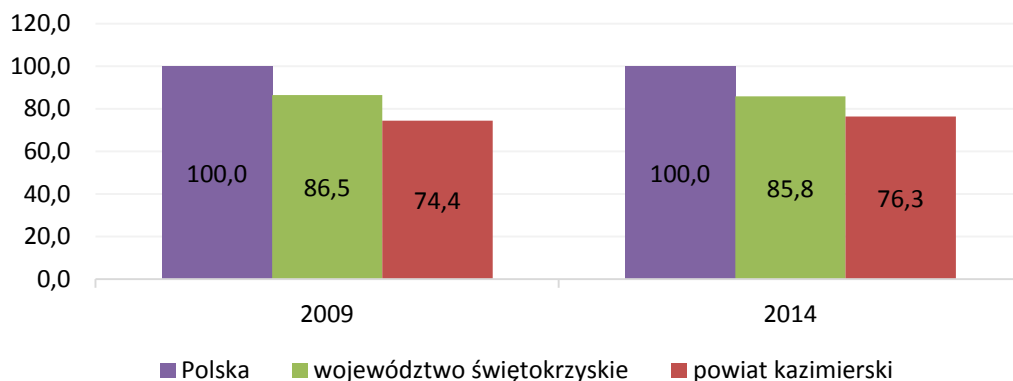

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejnym z ważnych wskaźników określających sytuację ekonomiczną w gminie jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie w relacji do średniej krajowej. Dane dotyczące wynagrodzeń określa się w statystykach na poziomie powiatu, dlatego też nie można jednoznacznie określić poziomu dochodów mieszkańców Gminy Opatowiec. Niemniej jednak sytuacja jaka ma miejsce w powiecie kazimierskim obrazuje również możliwości finansowe mieszkańców poszczególnych gmin w powiecie. Należy również w tym miejscu założyć, iż jednostką, w której są najwyższe wynagrodzenia jest Gmina Kazimierza Wielka, w skład której wchodzi miasto powiatowe.

Powiat kazimierski w 2013 roku z przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem brutto na poziomie 76,3% średniej krajowej prezentował się słabiej od województwa świętokrzyskiego. W analizowanym okresie zamożność mieszkańców powiatu wzrosła w niewielkim stopniu, a mieszkańców całego województwa minimalnie zmalała (wykres 28).

Wykres 28 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100) w województwie świętokrzyskim i powiecie kazimierskim w latach 2009 i 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na sytuację gospodarczą na danym obszarze ma wpływ wiele czynników określających atrakcyjność inwestycyjną. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową określił atrakcyjność inwestycyjną w następujący sposób: „Atrakcyjność inwestycyjna jest rozumiana jako zdolność skłonienia do inwestycji poprzez oferowanie kombinacji korzyści lokalizacji możliwych do osiągnięcia w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej. Obszary oferujące optymalną kombinację czynników lokalizacji stwarzają zarazem najlepsze warunki dla funkcjonowania przedsiębiorstw, czym przyciągają inwestorów”⁷. Tabela 4 przedstawia atrakcyjność inwestycyjną województwa świętokrzyskiego w 2014 roku.

Tabela 4 Atrakcyjność inwestycyjna województwa świętokrzyskiego w 2014 roku

Czynniki atrakcyjności inwestycyjnej	Lokata na 16 województw w Polsce
Dostępność transportowa	12
Zasoby i koszty pracy	8
Rynek zbytu	12
Infrastruktura gospodarcza	15
Infrastruktura społeczna	9
Bezpieczeństwo powszechne	2
Aktywność województwa wobec inwestorów	16
Atrakcyjność inwestycyjna województwa	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014

Po porównaniu czynników atrakcyjności inwestycyjnej wszystkich województw, województwo świętokrzyskie uplasowało się ostatecznie na 13. miejscu w skali kraju.

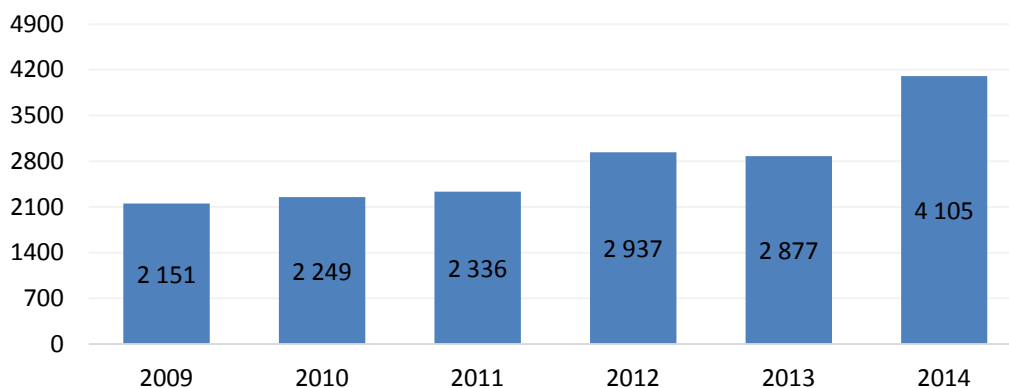
⁷ *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014, str. 5.

Jest to bardzo słaba lokata. Głównym atutem województwa jest bezpieczeństwo powszechne – jest to jednak za mało by przyciągnąć inwestorów.

Oprócz województw także podregiony ocenione zostały pod względem atrakcyjności inwestycyjnej. Gmina Opatowiec położona jest w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim. Podregion ten znalazł się wśród podregionów o najniższej atrakcyjności do prowadzenia działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie.

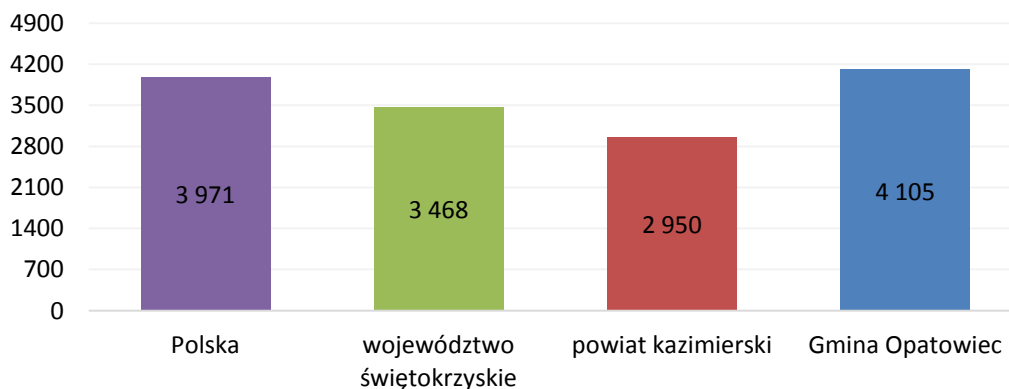
Kolejną analizowaną kategorią są wskaźniki dochodów i wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które obrazują sytuację finansową gminy. Dochody budżetu ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2012 systematycznie wzrastały, natomiast w 2013 roku nastąpił niewielki spadek tej wartości. W 2014 roku dochód uległ znaczącemu wzrostowi i wyniósł 4 105 zł (wykres 29). Uzyskany w 2014 roku dochód, w przeliczeniu na jednego mieszkańca, był wyższy niż średnia w kraju, województwie świętokrzyskim oraz powiecie kazimierskim (wykres 30).

Wykres 29 Dochody budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

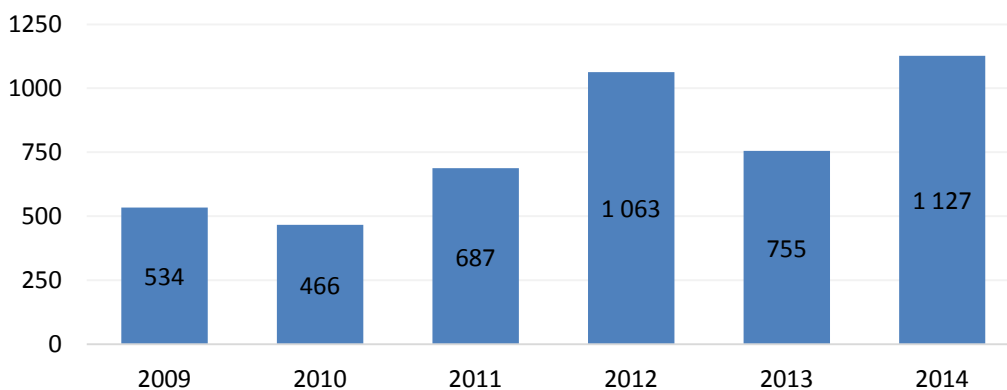
Wykres 30 Dochody budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

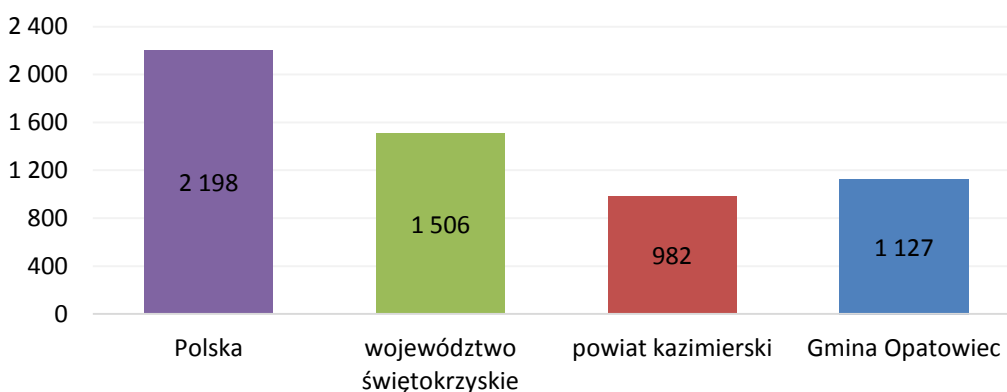
Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca zwiększyły się w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2009 (wykres 31). W roku 2012 nastąpił bardzo znaczący wzrost tej wartości – z 687 zł do 1 063 zł, a w kolejnym roku duży spadek – do 755 zł. W ostatnim badanym roku kwota ta wyniosła 1 127 zł. Jest ona niemal dwukrotnie niższa od średniej dla Polski, niższa od średniej dla województwa świętokrzyskiego i nieco wyższa od średniej dla powiatu (wykres 32).

Wykres 31 Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

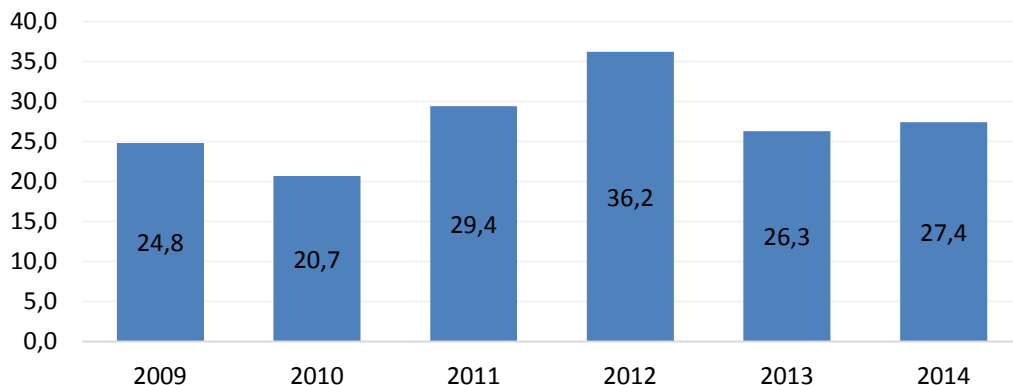
Wykres 32 Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie ogólnych dochodów budżetu oraz dochodów własnych można sprawdzić samodzielność finansową danej jednostki. Obrazuje ją procentowy wskaźnik udziału dochodów własnych w dochodach ogółem (wykres 33).

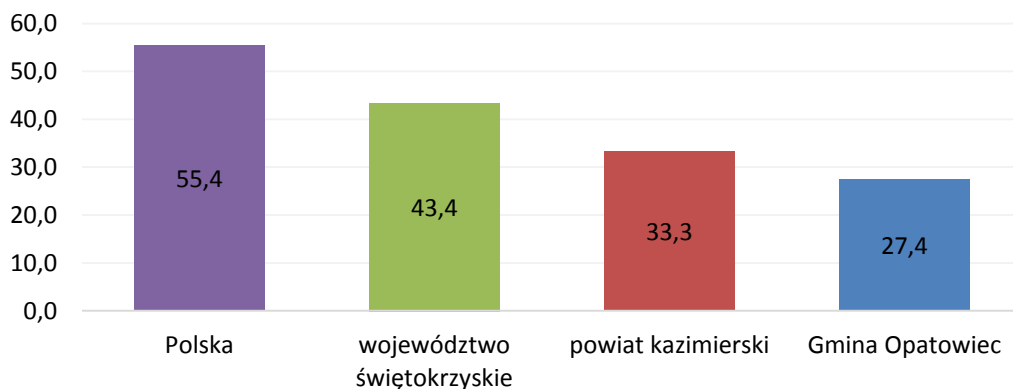
Wykres 33 Udział % dochodów własnych w dochodach ogółem w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2009–2014 udział dochodów własnych w dochodach ogółem podlegał znacznym wahaniom. Wzrost w całym okresie był niewielki – z 24,8% do 27,4%. Najwyższą wartość wskaźnik przyjął w roku 2012, ale już w roku kolejnym odnotowano spadek o niemal 10%. W 2014 roku udział % wyniósł 27,4. Wynik ten jest bardzo niski w odniesieniu do kraju, województwa i powiatu (wykres 34) i pokazuje jak małymi możliwościami finansowymi dysponowała w minionych latach Gmina Opatowiec.

Wykres 34 Udział % dochodów własnych w dochodach ogółem w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

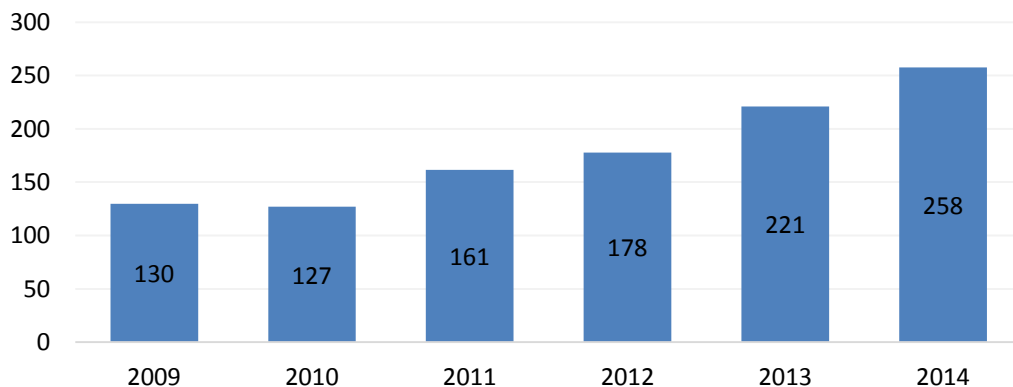

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na dochody własne budżetu gminy składają się m.in. udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w postaci wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na terenie gminy oraz od osób prawnych mających siedzibę na jej terenie, w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wykres 35 pokazuje, że wpływy z podatku od osób fizycznych systematycznie rosną i w 2014 roku wyniosły 258 zł. Jest to jednak kwota ponad trzykrotnie niższa w porównaniu ze średnią dla kraju, ponad dwukrotnie niższa w porównaniu

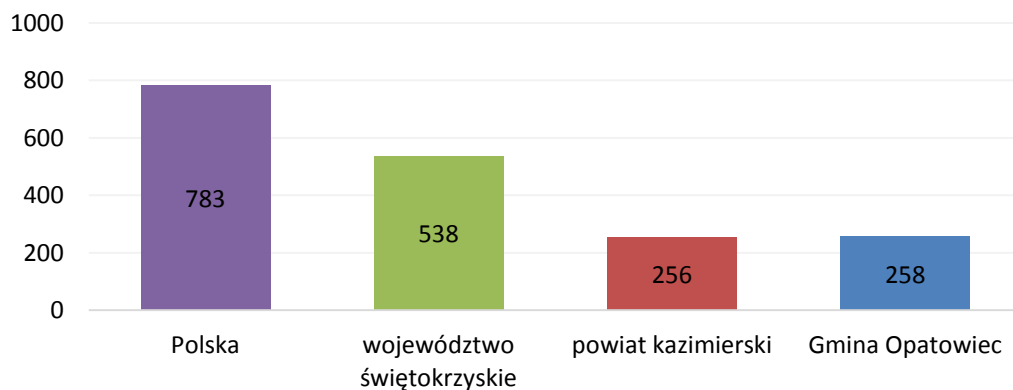
ze średnią województwa świętokrzyskiego i niemal równa średniej dla powiatu kazimierskiego (wykres 36).

Wykres 35 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

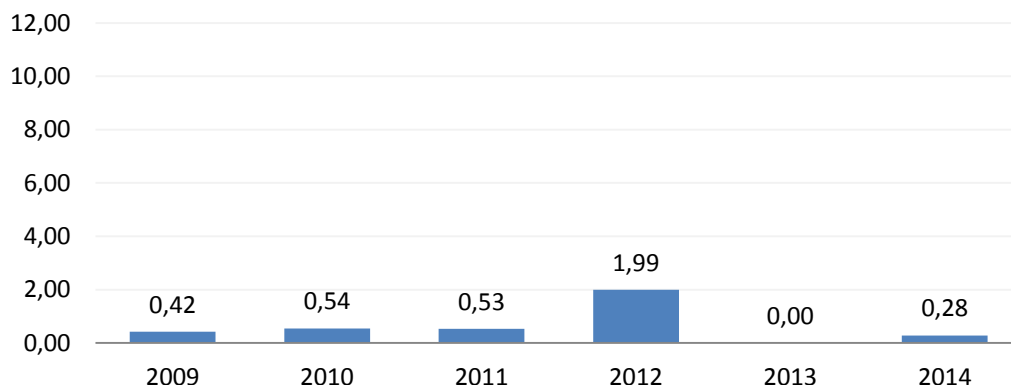
Wykres 36 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Jeszcze słabiej Gmina Opatowiec prezentuje się biorąc pod uwagę wpływy z podatku od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wykres 37).

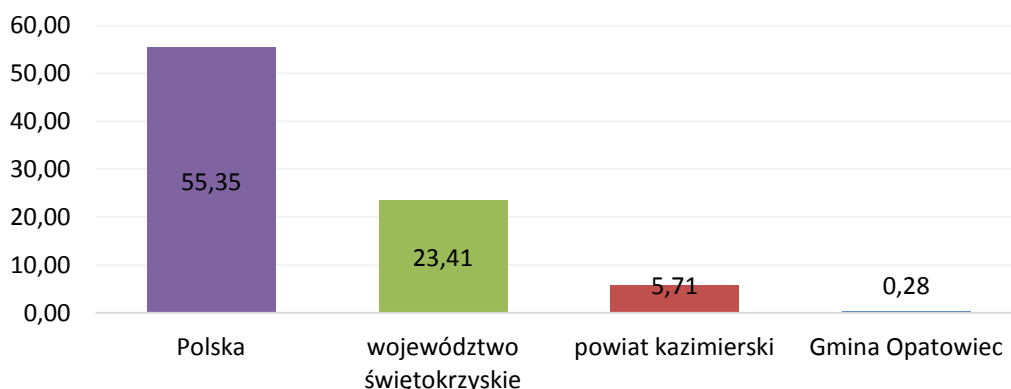
Wykres 37 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ostatnim analizowanym roku samorząd uzyskał z tego tytułu 0,28 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W minionych latach uzyskiwane kwoty były wielokrotnie niższe od średnich obliczanych dla Polski, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego (wykres 38).

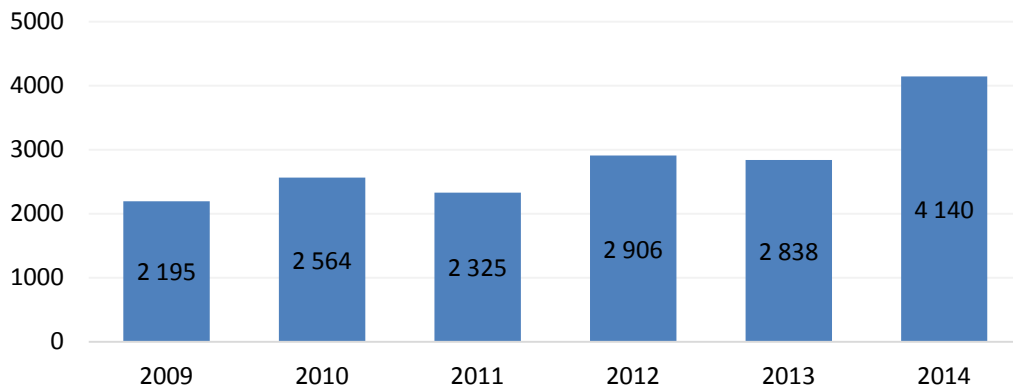
Wykres 38 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

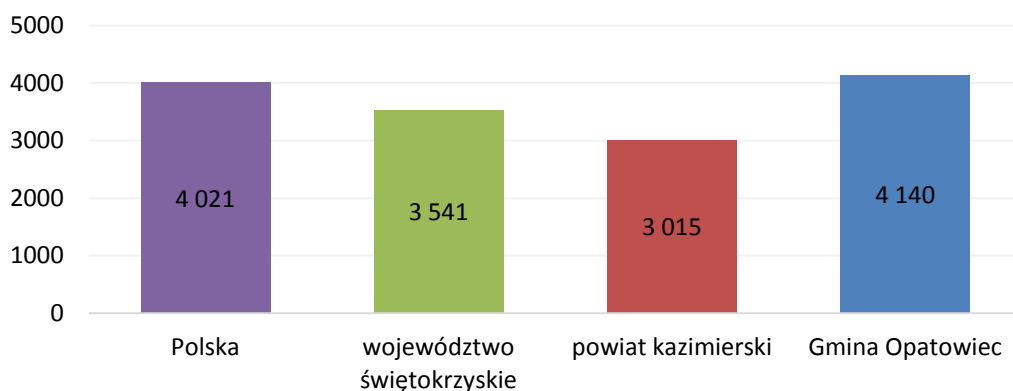
Wartość wydatków jakie ponosi corocznie Gmina Opatowiec w przeliczeniu na 1 mieszkańca waha się, ale w całym analizowanym okresie zauważalny jest ich wzrost. W roku 2014 wydatki wyniosły 4 140 zł (wykres 39) i wartość ta była wyższa od średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego oraz dla powiatu kazimierskiego (wykres 40).

Wykres 39 Wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

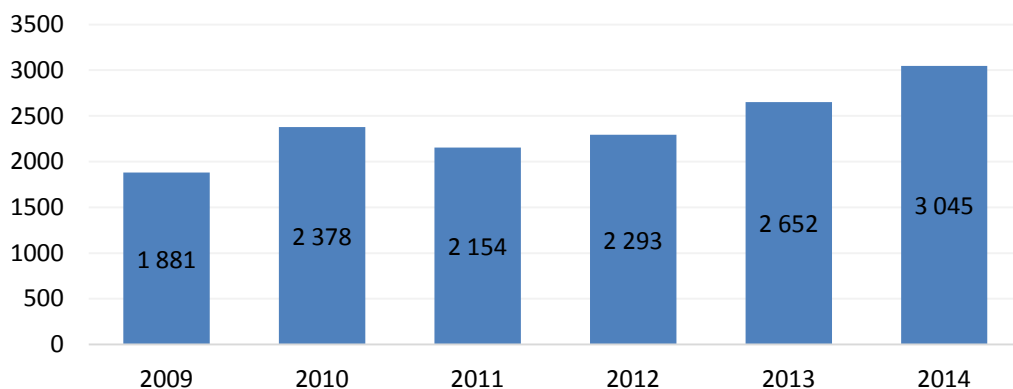
Wykres 40 Wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

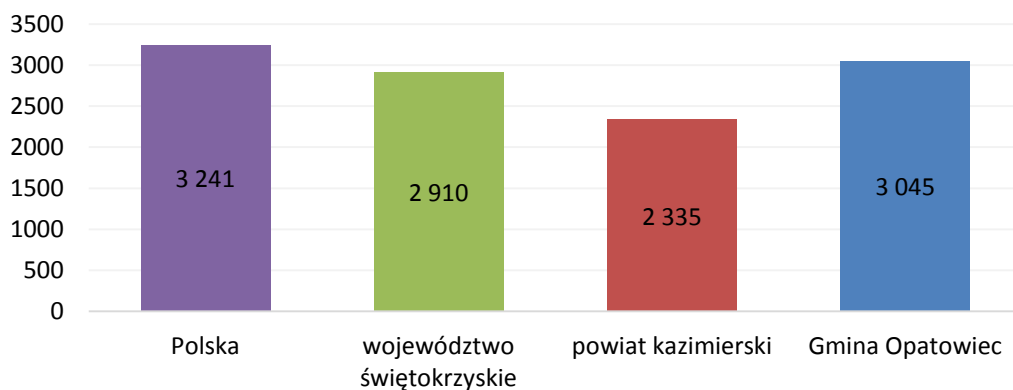
Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca generalnie rosły w analizowanym okresie (wykres 41). W 2014 roku wyniosły 3 045 zł i wartość ta była najwyższa w całym pięcioletniu, ale przy tym niższa od średniej dla Polski oraz wyższa niż średnia dla województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego (wykres 42).

Wykres 41 Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

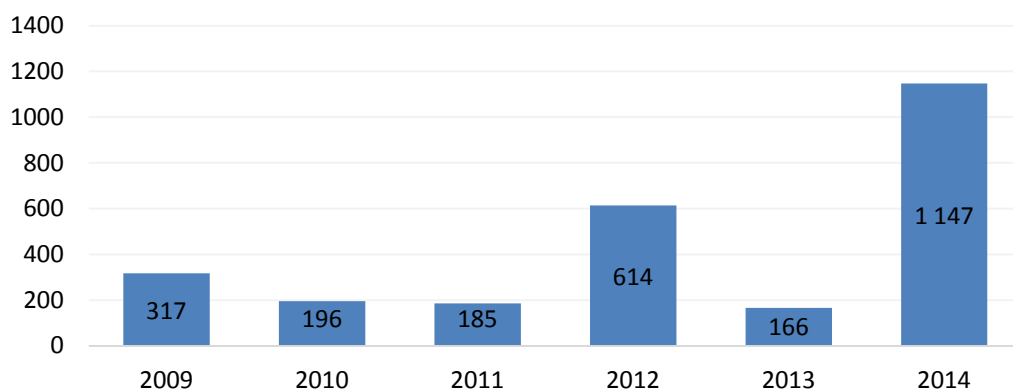
Wykres 42 Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

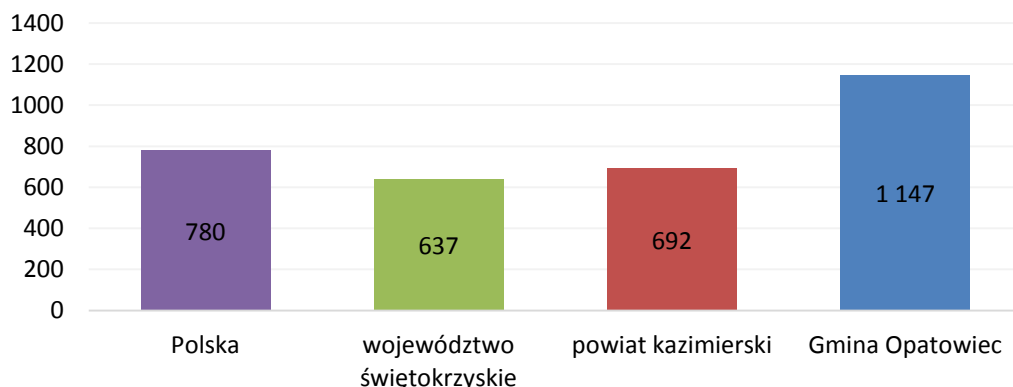
Analizie poddano również wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Ich wartość w 2014 roku wyniosła 1 147 zł i była to najwyższa kwota na przestrzeni lat 2009–2014 (wykres 43). W porównaniu do innych jednostek terytorialnych, wydatki gminy są wyższe niż średnia dla Polski, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego (wykres 44).

Wykres 43 Wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Wykres 44 Wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

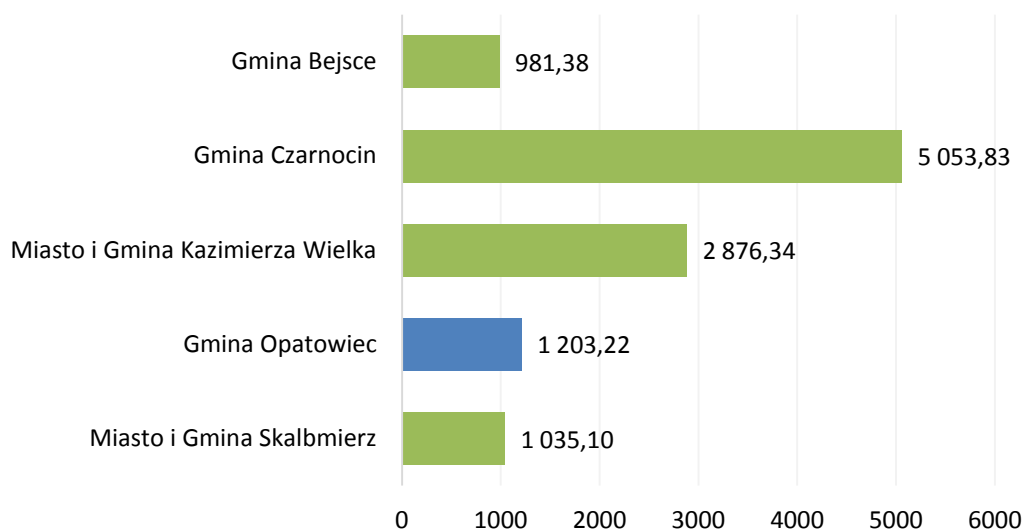
Aktywność samorządu obrazuje wielkość pozyskanych funduszy unijnych oraz wartość dofinansowania z UE przypadająca na 1 mieszkańca. W tabeli 5 zaprezentowano dane dla gmin powiatu kazimierskiego odnośnie liczby projektów, wartości dofinansowania oraz wartości dofinansowania w przeliczeniu na 1 mieszkańca z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego (RPO WŚ) na lata 2007–2013. Gmina Opatowiec zrealizowała 6 projektów z tego programu, a kwota dofinansowania przeliczona na 1 osobę wyniosła 1 203,22 zł. Jest to trzeci wynik wśród pięciu gmin z terenu powiatu kazimierskiego (wykres 45).

Tabela 5 Wartość dofinansowania z RPO WŚ na lata 2007–2013 w gminach powiatu kazimierskiego

Gmina	Liczba projektów	Wartość dofinansowania z UE [zł]	Wartość dofinansowania z UE w przeliczeniu na 1 osobę [zł]
Gmina Bejsce	6	4 116 885,22	981,38
Gmina Czarnocin	6	20 255 752,92	5 053,83
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	28	47 157 651,54	2 876,34
Gmina Opatowiec	6	4 160 722,18	1 203,22
Miasto i Gmina Skalbmierz	10	7 009 700,55	1 035,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013, http://rpo-swietokrzyskie.pl/mapa_dotacji/mapa_porownaniegmin (inf. z 08.06.2015 r.)

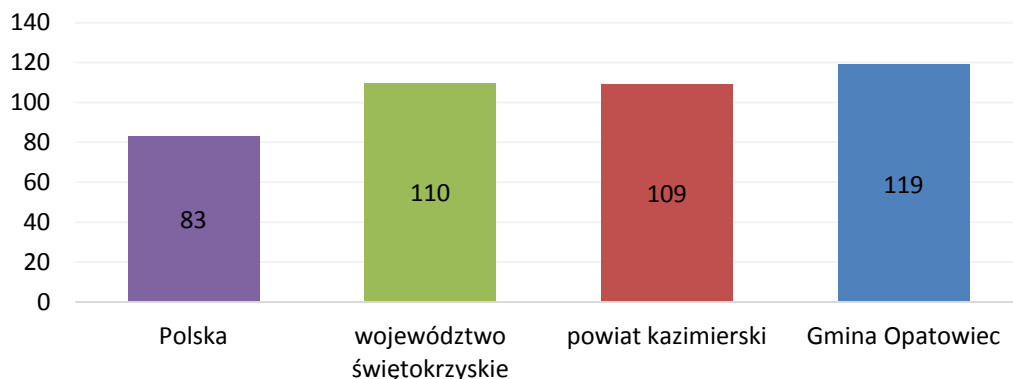
Wykres 45 Wartość dofinansowania z RPO WŚ na lata 2007–2013 w przeliczeniu na 1 osobę w gminach powiatu kazimierskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013, http://rpo-swietokrzyskie.pl/mapa_dotacji/mapa_porownaniegmin (inf. z 08.06.2015 r.)

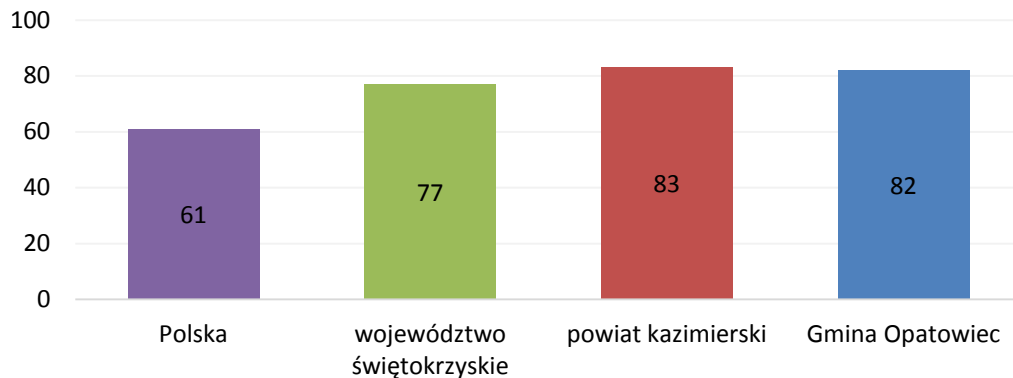
Wskaźnik liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w 2013 roku wyniósł 119 osób (wykres 46). Wartość ta była wyższa od średniej dla jednostek terytorialnych wyższego rzędu – Polski, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego. Natomiast wskaźnik dotyczący liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców osiągnął w 2013 roku wartość 82 i był wyższy od średniej w Polsce i województwie świętokrzyskim oraz nieznacznie niższy od średniej dla powiatu kazimierskiego (wykres 47).

Wykres 46 Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

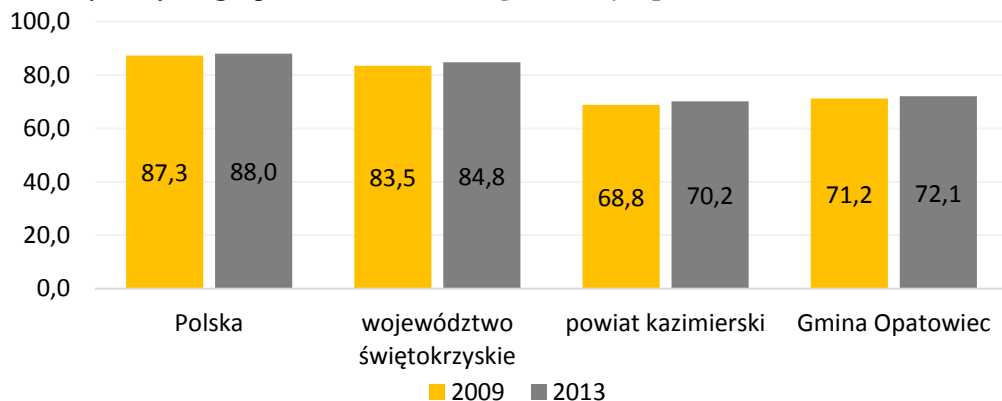
Wykres 47 Liczba dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłek rodzinny w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

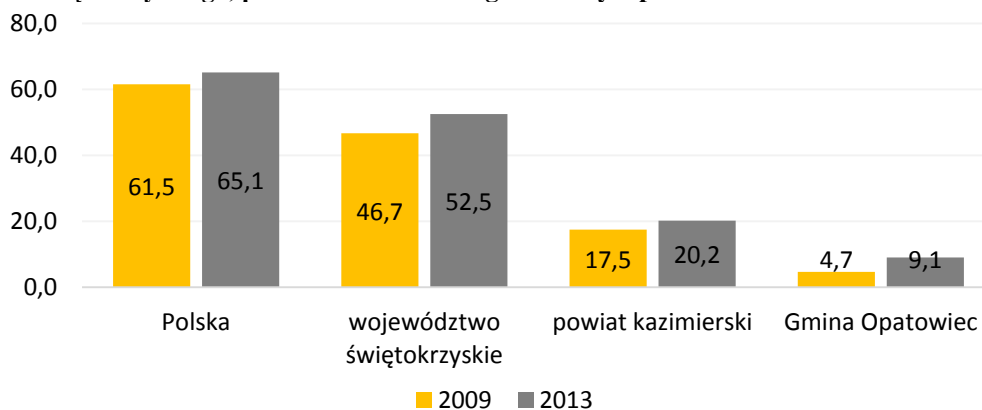
Kolejnym obszarem, który poddano analizie jest stan sieciowej infrastruktury technicznej na obszarze Gminy Opatowiec (wykresy 48–49).

Wykres 48 Korzystający z wodociągu w % ogółu ludności – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec w roku 2009 i 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 49 Korzystający z kanalizacji w % ogółu ludności – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec w roku 2009 i 2013

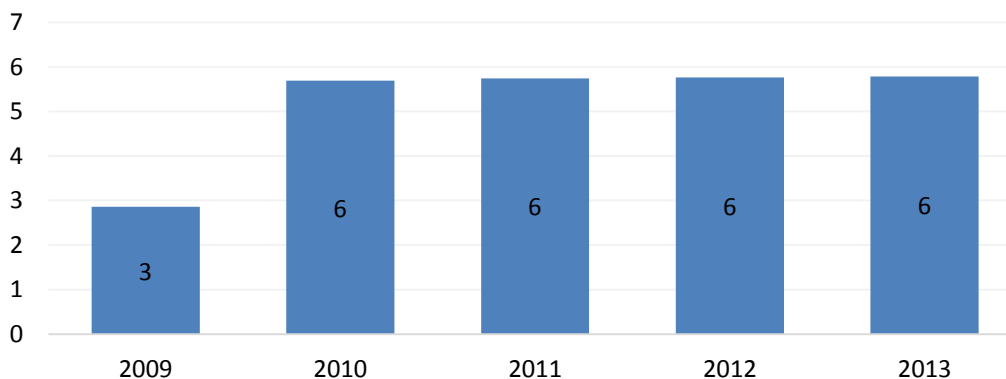

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z sieci wodociągowej korzystało w 2013 roku 72,1% mieszkańców obszaru, a wzrost w porównaniu z rokiem 2009 odnotowano minimalny. Odsetek ten był gorszy w porównaniu z Polską (88%) i województwem świętokrzyskim (84,8%), ale lepszy w odniesieniu do średniej powiatu kazimierskiego (70,2%). Zdecydowanie mniejszy odsetek mieszkańców gminy korzystał w 2013 roku z sieci kanalizacyjnej – jedynie 9,1% ogółu ludności. W tym przypadku z porównaniu z rokiem 2009 nastąpił niemal dwukrotny wzrost, ale różnica pomiędzy Gminą Opatowiec, a jednostkami terytorialnymi wyższego rzędu jest znacząca.

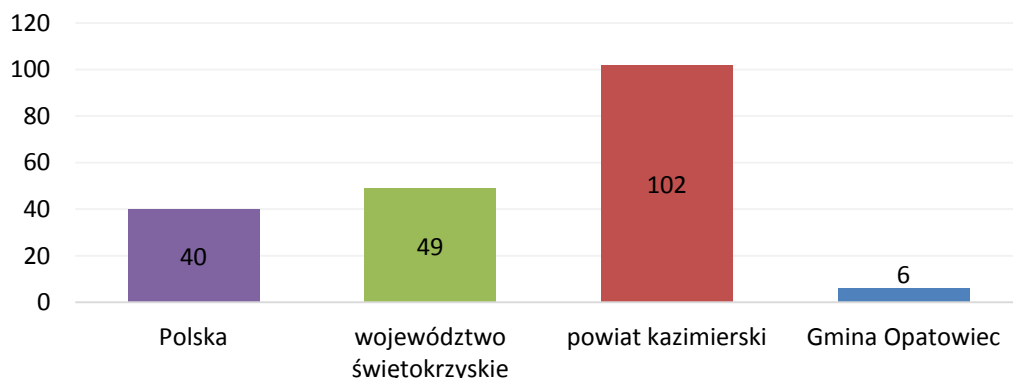
Niewielki odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej nie zawsze świadczy o niskim stopniu rozwoju technicznego gminy. Często do oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych służą oczyszczalnie przydomowe, które są jednym ze stosowanych rozwiązań w gospodarce ściekowej. W przypadku Gminy Opatowiec system oczyszczalni przydomowych jest jednak bardzo słabo rozwinięty i ich liczba nie zwiększa się w ostatnich latach (wykres 50). Osiągnięta wartość jest znacznie słabsza niż średnie wartości dla kraju, województwa i powiatu (wykres 51).

Wykres 50 Liczba oczyszczalni przydomowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

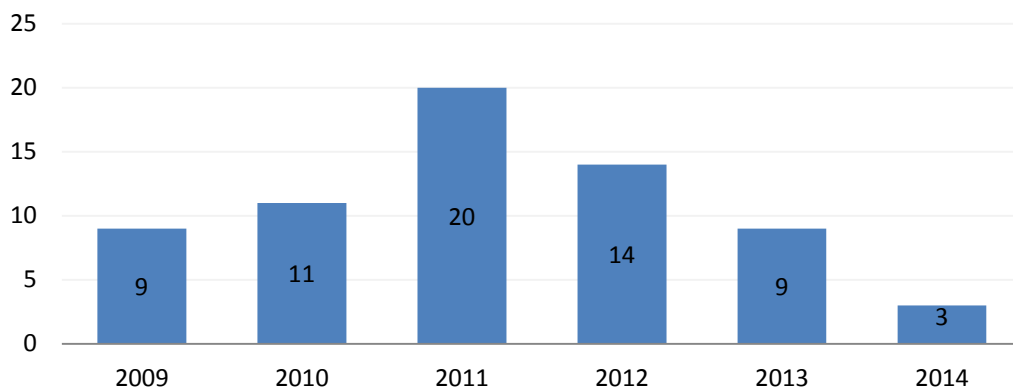
Wykres 51 Liczba oczyszczalni przydomowych na 10 tys. mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

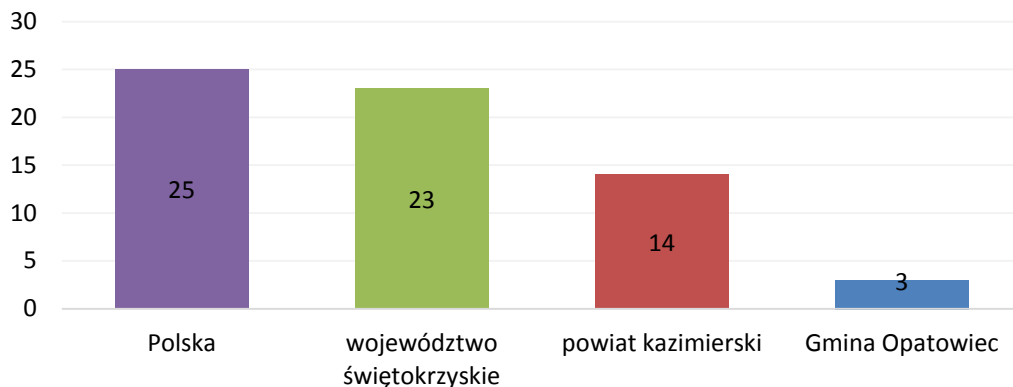
W Gminie Opatowiec od 2012 roku maleje liczba oddanych do użytkowania budynków (wykres 52). Wskaźnik ilości nowych budynków oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wynosił w 2014 roku 3 i był znacznie niższy od średnich wartości dla analizowanych jednostek terytorialnych wyższego rzędu (wykres 53).

Wykres 52 Budynki nowe oddane do użytkowania na 10 tys. mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 53 Budynki nowe oddane do użytkowania na 10 tys. mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3. Uwarunkowania turystyczno-przyrodnicze

3.1. Walory przyrodnicze

Obszar Gminy Opatowiec odznacza się szczególnymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Dotyczą one elementów biotycznych i abiotycznych, które pełnią ważne funkcje ekologiczne, klimatyczne, hydrologiczne i estetyczno-krajobrazowe.

Przez omawiany teren przebiega granica prowincji Wyżyny Polskie (podprowincja Wyżyna Małopolska) i prowincji Karpaty i Podkarpacie (podprowincja Północne Podkarpacie). Całość obszaru leży w makroregionach Niecki Nidziańskiej oraz Kotliny Sandomierskiej. Granice gminy wyznacza dorzecze Wisły oraz jej dwa duże dopływy: rzeka Nida w niewielkim fragmencie granicy północnej oraz rzeka Nidzica płynąca wzdłuż południowych granic i uchodząca do Wisły w okolicach miejscowości Urzuty. Większa część terenu gminy umiejscowiona jest w obszarze zlewni Wisły, zasilanym przez strumienie: Pazucha, Wigoląbka i Dobruła. W rejonie wsi Kocina zlokalizowane jest natomiast zlewisko Nidy. Zasoby powierzchniowe na terenie gminy uzupełniają zbiorniki wodne, głównie przeciwpożarowe oraz stawy rybne.

Charakter środowiska przyrodniczego gminy jest uwarunkowany niedalekim położeniem dolin rzecznych: Wisły, Nidy i Nidzicy. Doliny te stanowią wilgotne zbiorowisko łąkowe, będące atrakcyjnym siedliskiem dla ptactwa wodno-błotnego. Układ cieków jest uzupełniany poprzez niewielkie kompleksy leśne państwowe i prywatne zlokalizowane wzdłuż potoku Młyńska. Lasy państwowe są nadzorowane przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasów Państwowych, administrowane przez Nadleśnictwo oraz gminę⁸.

Na terenie Gminy znajdują się obszary objęte ochroną prawną. Są to:

- Nadnidziański Park Krajobrazowy,
- Koszycko-Opatowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- Nadnidziański Obszar Chronionego Krajobrazu (pełniący rolę otuliny NPK),
- Obszary Natura 2000: Dolina Nidy (PLB260001), Ostoja Nidziańska (PLH260003)⁹

Przeważająca część Gminy (z wyjątkiem jednego sołectwa) wchodzi w skład Koszycko-Opatowieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (5 950 ha), natomiast północny fragment, na którym występują najbardziej cenne obszary, leży w granicach

⁸ *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Opatowiec na lata 2004–2006 i perspektywicznie w latach 2007–2013*, Wrocław 2005.

⁹ Serwis Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, www.kielce.rdos.gov.pl.

Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego (138 ha) i Nadnidziańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu – pełniącego rolę otuliny NPK (438 ha).

Koszycko-Opatowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu zajmuje teren gminy Opatowiec, granicząc wzdłuż Wisły z województwem małopolskim. Niewielkie fragmenty lasów mają bardzo dużą wartość przyrodniczą. Należą do nich bory mieszane z bogato rozwiniętym runem, w którym występują rzadkie i prawnie chronione gatunki roślinne m. in.: jarzmianka większa, widłak goździsty, gruszyca okrągłolistna i wawrzynek wilczełyko. Dominującą rolę odgrywają tu zbiorowiska nieleśne. Na obrzeżach lasów występują zarośla krzewiaste z udziałem leszczyny i tarniny. Doliny rzek porastają wilgotne zbiorowiska łąkowe. W miejscach o zachowanych tradycyjnych formach uprawy pól występują fitocenozy chwastów, będące rzadkim elementem we florze Polski. W Koszycko-Opatowieckim Obszarze Chronionego Krajobrazu zachowały się stare kurhany małopolskie, znane z okolic Krzczonowa. Na tym obszarze ochronie podlegają walory przyrodnicze dolin rzecznych, pełniące rolę korytarzy i ciągów ekologicznych. Szczególną funkcję pełni korytarz Wisły, łączący obszary o dużej różnorodności biocenotycznej¹⁰.

Nadnidziański Park Krajobrazowy (NPK) położony jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, nad rzeką Nidą. Jego obszar wraz z otuliną obejmuje dolinę Nidy wraz z terenami przyległymi od Motkowic aż do ujścia Wisły. Park ten utworzono dla zachowania i ochrony walorów przyrodniczych związanych między innymi z powierzchniowym występowaniem serii gipsowej, tworzącej unikatowy zespół zjawisk i form krasu gipsowego. Charakterystycznym elementem krajobrazu parku jest dolina rzeki Nidy – oś parku – z licznymi meandrami i starorzeczami, stanowiąca ważny korytarz ekologiczny oraz ostoję ptactwa wodno-błotnego. NPK jest szczególnym parkiem w Zespole Parków Krajobrazowych Ponidzia. Wyróżnia go nie tylko duża powierzchnia, ale przede wszystkim bogactwo form przyrody żywej i nieożywionej, nagromadzenie wielu zabytków kultury materialnej o bardzo wysokich wartościach historycznych, kulturalnych i muzealnych. Park charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk – począwszy od skrajnie suchych, aż po bagienne i wodne. Dobrze nasłonecznione zbocza gipsowych i wapiennych wzgórz zajmuje jedno z największych w kraju stanowisk roślinności kserotermicznej, której towarzyszy specyficzna entomofauna. Cennymi gatunkami flory, mającymi tutaj jedyne lub jedno z niewielu stanowisk w Polsce, są m.in.: dyptam jesionolistny, szyplin jedwabisty, sierpik różnolistny, dziewięciśń popłocholistny, gęsiówka uszkowata, sesleria błotna, groszek

¹⁰ *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Opatowiec na lata 2004–2006 i perspektywicznie w latach 2007–2013*, Wrocław 2005.

szerokolistny, rezedą małą, przetacznik zwodny i wczesny, stulisz miotłowy, ostnica Jana i włosowata, len włochaty. W dolinie Nidy występują zbiorowiska roślinności wodnej, szuwarowej i torfowiskowej z takimi gatunkami, jak: grązel żółty, grzybień biały, osoka aloesowata, bobrek trójlistkowy, kruszczyk błotny, storczyk kukawka, szerokolistny i krwisty, turzyca Davalla¹¹.

Celem utworzenia europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie różnorodności biologicznej krajów Unii Europejskiej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny na jej terytorium.

Północne fragmenty Gminy Opatowiec (124 ha) znajdują się w obrębie obszaru specjalnej ochrony ptaków PLB260001 Dolina Nidy, utworzonego *Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków* (Dz. U. z 2011 r. Nr 25 poz. 133 z późn. zm.). Na terenie Gminy znajduje się również fragment specjalnego obszaru ochrony siedlisk PLH260003 Ostoja Nidziańska – obszar mający znaczenie dla Wspólnoty – *Decyzja Wykonawcza Komisji (UE) 2015/69 z dnia 3 grudnia 2014 r. w sprawie przyjęcia ósmego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny* (Dz. U. UE L 2015.18.1 z 23.01.2015)¹².

Dolina Nidy stanowi ostoję ptaków o randze europejskiej i została włączona do bazy ostoi przyrodniczych Corine. Natomiast wschodnia część gminy została włączona, zgodnie z koncepcją krajowej sieci ekologicznej ECONET-PL, do węzła ekologicznego o randze międzynarodowej (Obszar Buski). Ponadto cała dolina Wisły stanowi ważny międzynarodowy korytarz ekologiczny, łączący Morze Bałtyckie z Karpatami. Kilkadziesiąt gatunków ptaków wodno-błotnych wykorzystuje dolinę Wisły i jej dopływy jako szlak sezonowych wędrówek i ciąg dogodnych miejsc postoju. W okresie zimowym jest też miejscem zimowania dużych zgrupowań kaczek i mew oraz pochodzących ze Skandynawii traczy, gągołów i nurów¹³.

¹¹ Strona internetowa Zespołu Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych, pk.kielce.pl.

¹² Serwis internetowy Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach, kielce.rdos.gov.pl.

¹³ *Program Ochrony Środowiska dla Gminy Opatowiec*, Opatowiec 2010.

3.2. Walory kulturowe

Na terenie Gminy Opatowiec, oprócz obszarów cennych pod względem przyrodniczym, znajdują się również obiekty dziedzictwa kulturowego. Obiekty i zespoły o najwyższych wartościach zabytkowych, świadczące o bogatej historii gminy, zostały objęte ścisłą ochroną konserwatorską. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa prezentuje tabela 6.

Tabela 6 Wykaz zabytków w Gminie Opatowiec wpisanych do rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Miejscowość	Zabytki	Nr rejestru
Kamienna	park z XVIII wieku,	A.198 z 10.12.1957 roku
Kocina	kościół parafialny pw. św. Barbary, rok 1672 i 1827,	A.199/1-2 z 15.01.1957 i z 11.02.1967 roku
	dzwonnica-brama, rok 1923,	nr rej.: jw.
Opatowiec	kościół parafialny pw. św. Jakuba, rok 1470, 1 połowa XVII wieku, rok 1919,	A.200 z 14.05.1971 roku
	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej,	A.201 z 12.09.1992 roku
Rogów	dzwonnica-brama, przy kościele parafialnym, rok 1751,	A.202/1-2 z 5.05.1972 roku
	bramka w ogrodzeniu, XVIII wiek,	nr rej.: jw.
	zespół dworski: - pozostałości zabudowań dworskich, XIX wiek, - park, XVIII wiek, koniec XIX wieku.	A.203/1-2 z 10.12.1957 i z 8.05.1971 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa (stan na 30 czerwca 2015 roku), nid.pl

Założone w 1271 roku na prawie magdeburskim najstarsze w okolicy miasto Opatowiec było przez wieki znaczącym ośrodkiem gospodarczym i społecznym. Wiódł tędy trakt królewski z Krakowa przez Nowy Korczyn w kierunku Lublina i Litwy. Przechodziła tędy także „droga ruska” z Wrocławia przez Kraków, Sandomierz do Kijowa. Szlaki te przyczyniły się w tamtym czasie do szybkiego rozwoju miasta. Porty rzeczne ze spichlerzami w Opatowcu i Rogowie były ośrodkami handlu drewnem, zbożem i solą. Tu w 1474 roku król Kazimierz Jagiellończyk przyjmował posłów perskich i węgierskich. Po rozbiorach Opatowiec stał się miastem nadgranicznym, a w 1869 roku utracił prawa miejskie. Z dawnej świetności pozostał jedynie imponujący rynek, wraz z układem sąsiednich ulic oraz kościół parafialny sięgający jeszcze czasów piastowskich¹⁴.

¹⁴ Strona internetowa Urzędu Gminy w Opatowcu, <http://opatowiec.com.pl/wp-content/uploads/2013/01/Opatowiec-album.pdf>.

Niewątpliwą atrakcją Opatowca jest pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego, usytuowany na brzegu Wisły oraz jedyny w Polsce prom przez dwie rzeki (Dunajec i Wisłę), do Ujścia Jezuickiego. Gmina bogata jest także w zabytki architektury, czego przykładem są: poddominikański kościół w Opatowcu pw. św. Jakuba Apostoła, barokowy kościół pw. św. Barbary w Kocinie, słynący z ołtarza, w którym znajduje się obraz Matki Boskiej Kocińskiej oraz kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Rogowie. Tam też znajduje się murowana barokowa dzwonnica, pozostałości zespołu dworskiego z XVII wieku, zachowane ruiny zabudowań gospodarczych, neorenesansowa baszta oraz park.

Kondycję turystyki w Gminie Opatowiec można ocenić na podstawie listy najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w województwie świętokrzyskim w 2014 roku, na której żadna z miejscowych atrakcji się nie znajduje. W promieniu około 30 km od Opatowca zlokalizowane są trzy spośród 41 najczęściej odwiedzanych atrakcji turystycznych wg statystyk prowadzonych przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego. Atrakcje te mogą stanowić o zewnętrznym potencjale oraz pośrednio oddziaływać na rozwój gminy. Są to:

- Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie – 5. pozycja na liście, 175 600 turystów;
- Baseny Mineralne w Solcu-Zdroju – 8. pozycja na liście, 140 000 turystów;
- Uzdrowisko w Busku-Zdroju – 19. pozycja na liście, 66 000 kuracjuszy;
- Ogród na Rozstajach w Młodzawach Małych – 43. pozycja na liście, 15 880 turystów¹⁵.

¹⁵ Strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, (inf. z 18.02.2015 r.), www.sejmik.kielce.pl/item/43896-swietokrzyskie-atrakcje-nadal-chetnie-odwiedzane-przez-turystow?start=100.

4. Porównanie Gminy Opatowiec do Polski, województwa świętokrzyskiego i innych jednostek samorządu terytorialnego z powiatu kazimierskiego

W niniejszym rozdziale (w tabelach 7–19) zestawiono dane statystyczne dla Gminy Opatowiec i pozostałych gmin powiatu kazimierskiego oraz dla powiatu kazimierskiego, województwa świętokrzyskiego i Polski. Dane dotyczą sytuacji demograficznej, gospodarczej oraz finansowej poszczególnych jednostek i odnoszą się do lat 2009–2014, bądź 2009–2013, w przypadku gdy w momencie sporządzania dokumentu Główny Urząd Statystyczny nie opublikował jeszcze danych za rok 2014.

Gmina Opatowiec jest czwartą pod względem powierzchni gminą powiatu kazimierskiego, charakteryzuje się najmniejszą spośród wszystkich gmin liczbą mieszkańców (tabela 8) i gęstością zaludnienia (tabela 7).

Tabela 7 Powierzchnia i gęstość zaludnienia w 2014 roku – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Powierzchnia (km ²)	Gęstość zaludnienia na 1 km ²
Polska	312 679	123
województwo świętokrzyskie	11 711	108
powiat kazimierski	422	82
Gmina Bejsce	57	73
Gmina Czarnocin	70	55
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	140	118
Gmina Opatowiec	69	50
Miasto i Gmina Skalbmierz	86	78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 8 Liczba ludności – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Liczba ludności					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	38 167 329	38 529 866	38 538 447	38 533 299	38 495 659	38 478 602
województwo świętokrzyskie	1 270 120	1 282 546	1 278 116	1 273 995	1 268 239	1 263 176
powiat kazimierski	35 088	35 805	35 540	35 275	34 943	34 689
Gmina Bejsce	4 239	4 330	4 315	4 252	4 222	4 203
Gmina Czarnocin	4 025	4 079	4 027	3 985	3 945	3 901
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	16 531	16 994	16 877	16 774	16 591	16 503
Gmina Opatowiec	3 500	3 516	3 486	3 470	3 458	3 400
Miasto i Gmina Skalbmierz	6 793	6 886	6 835	6 794	6 727	6 682

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku omówiono szczegółowo w rozdziale drugim. Analizując dane zawarte w tabeli 9 można zauważyć, że Gmina Opatowiec charakteryzuje się najwyższym spośród wszystkich gmin powiatu kazimierskiego odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym oraz najniższym udziałem ludności w wieku produkcyjnym. Tylko jedna gmina (Bejsce) odznacza się niższym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym. Pod względem struktury wiekowej społeczeństwa Gmina Opatowiec prezentuje się więc niekorzystnie w porównaniu do gmin ościennych.

Tabela 9 Ludność wg ekonomicznych grup wieku [%] – porównanie jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Ludność w wieku przedprodukcyjnym		Ludność w wieku produkcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym	
	2009	2014	2009	2014	2009	2014
Polska	18,9	18,0	64,5	63,0	16,5	19,0
województwo świętokrzyskie	18,5	17,0	63,5	62,6	17,9	20,4
powiat kazimierski	17,7	15,7	61,8	62,7	20,4	21,6
Gmina Bejsce	16,9	14,4	60,8	62,9	22,4	22,7
Gmina Czarnocin	17,9	15,2	60,0	63,1	22,1	21,8
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	17,5	15,4	63,2	63,5	19,3	21,1
Gmina Opatowiec	16,6	15,0	61,1	61,1	22,3	23,9
Miasto i Gmina Skalbierz	19,4	17,7	60,6	61,2	16,5	19,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pod względem bezrobocia obszar powiatu kazimierskiego jest dość zróżnicowany. Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym tylko w Gminie Opatowiec jest niższy niż średnia w Polsce, a w trzech gminach (Bejsce, Czarnocin, Opatowiec) niższy niż w województwie świętokrzyskim. Najmniejszy udział % bezrobotnych zarejestrowanych odnotowano w 2014 roku w Gminie Opatowiec, taka sytuacja miała też miejsce w latach poprzednich (tabela 10).

Tabela 10 Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Udział [%] bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	7,7	7,9	8,0	8,7	8,8	7,5
województwo świętokrzyskie	10,4	10,1	10,3	10,8	11,3	9,5
powiat kazimierski	8,8	8,5	9,5	9,4	10,4	9,7
Gmina Bejsce	7,5	7,0	7,3	7,5	8,6	7,9
Gmina Czarnocin	6,7	7,7	7,5	7,3	9,3	9,3
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	10,3	9,8	11,4	11,3	11,8	10,7
Gmina Opatowiec	6,9	6,6	7,4	7,0	8,1	7,3
Miasto i Gmina Skalbierz	8,3	7,8	8,1	8,4	9,8	9,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydatki ponoszone przez Gminę Opatowiec na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca są niewielkie, ponad trzykrotnie niższe niż średnia dla Polski i województwa świętokrzyskiego. Mimo to zajmuje ona pod tym względem trzecią pozycję wśród wszystkich gmin powiatu kazimierskiego (tabela 11).

Tabela 11 Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca				
	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	243	257	242	230	264
województwo świętokrzyskie	185	307	292	217	228
powiat kazimierski	108	186	102	102	119
Gmina Bejsce	133	41	27	57	59
Gmina Czarnocin	70	81	47	56	53
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	104	132	111	95	116
Gmina Opatowiec	54	125	68	58	78
Miasto i Gmina Skalbmierz	154	504	180	198	223

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Dane dotyczące średnich wydatków jednostek samorządu terytorialnego na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca zaprezentowano w tabeli 12. Wynika z niej, że Gmina Opatowiec wydaje znacznie więcej środków na pomoc społeczną niż pozostałe gminy powiatu kazimierskiego, co jest sytuacją niekorzystną i świadczy o ubożeniu społeczeństwa.

Tabela 12 Wydatki na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Wydatki na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	473	528	522	502	520	537
województwo świętokrzyskie	543	715	637	596	611	646
powiat kazimierski	367	467	426	430	444	474
Gmina Bejsce	359	555	406	415	434	473
Gmina Czarnocin	334	362	402	430	423	481
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	353	410	383	408	439	462
Gmina Opatowiec	354	676	528	509	456	537
Miasto i Gmina Skalbmierz	431	510	508	454	466	470

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

W tabelach 13 oraz 14 przedstawione zostały dochody uzyskiwane przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego z tytułu podatku od nieruchomości oraz od środków transportowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W obu przypadkach Gmina Opatowiec

nie posiada znaczących wpływów podatkowych w porównaniu do Polski i województwa świętokrzyskiego. Natomiast w porównaniu do pozostałych gmin powiatu kazimierskiego wypada nieco lepiej – w przypadku wpływów z podatku od nieruchomości zajmuje czwartą lokatę w powiecie, a w przypadku wpływu z podatków od środków transportowych – drugą lokatę.

Tabela 13 Dochody podatkowe – podatek od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Dochody podatkowe – podatek od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	372	392	422	457	487	508
województwo świętokrzyskie	287	296	317	348	384	403
powiat kazimierski	126	124	132	147	151	171
Gmina Bejsce	68	60	45	65	71	75
Gmina Czarnocin	96	105	114	106	109	135
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	160	151	166	182	184	216
Gmina Opatowiec	76	81	90	94	98	102
Miasto i Gmina Skalbmierz	124	129	132	164	170	179

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Tabela 14 Dochody podatkowe – podatek od środków transportowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Dochody podatkowe – podatek od środków transportowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	22	22	23	24	24	25
województwo świętokrzyskie	22	23	24	25	25	26
powiat kazimierski	15	15	16	18	18	20
Gmina Bejsce	7	10	13	9	5	8
Gmina Czarnocin	35	37	45	48	52	49
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	16	15	15	20	17	17
Gmina Opatowiec	11	13	15	17	19	21
Miasto i Gmina Skalbmierz	9	6	6	5	9	20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Dane zawarte w tabelach 15 i 16 odnoszą się do dochodów podatkowych poszczególnych jednostek. Dotyczą udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: podatek dochodowy od osób fizycznych oraz od osób prawnych. Pod tym względem sytuacja Gminy Opatowiec prezentuje się bardzo niekorzystnie w porównaniu ze średnimi wartościami dla kraju i województwa. W 2014 roku wartość udziału podatku dochodowego

od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca plasowała Gminę Opatowiec na drugim miejscu w powiecie, natomiast pod względem udziału podatku dochodowego od osób prawnych gmina zajmowała ostatnią lokatę.

Tabela 15 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	611	603	658	687	724	783
województwo świętokrzyskie	387	388	440	465	498	538
powiat kazimierski	167	168	210	195	221	256
Gmina Bejsce	116	115	157	161	158	212
Gmina Czarnocin	109	116	129	131	160	172
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	220	221	272	240	271	307
Gmina Opatowiec	130	127	161	178	221	258
Miasto i Gmina Skalbmierz	123	124	164	153	175	206

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Tabela 16 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	60,38	52,58	59,19	58,43	54,12	55,35
województwo świętokrzyskie	42,32	26,88	32,31	26,89	25,59	23,41
powiat kazimierski	6,14	3,75	5,04	4,53	4,07	5,71
Gmina Bejsce	0,70	0,37	0,28	0,42	0,70	0,58
Gmina Czarnocin	1,16	0,96	0,03	1,24	1,45	2,68
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	12,00	6,72	10,16	8,42	7,55	10,72
Gmina Opatowiec	0,42	0,54	0,53	1,99	0,00	0,28
Miasto i Gmina Skalbmierz	1,15	1,84	0,67	0,74	1,17	1,14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W tabelach 17 i 18 przedstawiona została wielkość subwencji ogółem oraz subwencji oświatowej w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wysoka subwencja negatywnie odzwierciedla sytuację w gminie. Pod tym względem gmina zajmuje drugie miejsce wśród gmin powiatu kazimierskiego, wyższą kwotę ma tylko Miasto i Gmina Skalbmierz. Biorąc pod uwagę subwencję oświatową, Gmina Opatowiec plasuje się na trzecim miejscu.

Tabela 17 Subwencja ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Subwencja ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	872	895	928	984	996	991
województwo świętokrzyskie	971	997	1 018	1 060	1 072	1 057
powiat kazimierski	1 039	984	1 053	1 155	1 179	1 140
Gmina Bejsce	1 236	1 182	1 183	1 319	1 333	1 237
Gmina Czarnocin	1 258	1 184	1 172	1 293	1 332	1 147
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	869	789	909	966	999	1 000
Gmina Opatowiec	1 044	1 039	1 060	1 196	1 245	1 294
Miasto i Gmina Skalbierz	1 198	1 195	1 253	1 416	1 404	1 343

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

Tabela 18 Subwencja oświatowa w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego

Jednostka terytorialna	Subwencja oświatowa w przeliczeniu na 1 mieszkańca					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	673	700	738	789	798	803
województwo świętokrzyskie	677	706	738	773	779	775
powiat kazimierski	565	568	601	630	631	618
Gmina Bejsce	582	569	580	602	581	572
Gmina Czarnocin	696	698	709	710	729	665
Miasto i Gmina Kazimierza Wielka	499	499	532	552	563	547
Gmina Opatowiec	490	519	532	580	613	600
Miasto i Gmina Skalbierz	680	687	757	817	781	804

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane zaokrąglone do pełnych wartości)

5. Wnioski z analizy danych Gminy Opatowiec

Po przeprowadzeniu analizy danych dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej oraz finansowej Gminy Opatowiec postawiono następujące wnioski:

1. Kryzys demograficzny w Gminie Opatowiec jest coraz bardziej widoczny. Liczba mieszkańców stale się zmniejsza, na co wpływ ma przede wszystkim ujemny współczynnik przyrostu naturalnego (ubytek naturalny), ale także niekorzystne saldo migracji. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku, odznaczająca się niewielkim i malejącym odsetkiem ludzi młodych oraz bardzo wysokim odsetkiem ludzi starszych, wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Wzrasta więc liczba osób, które przekraczają potencjalny wiek zdolności do pracy, co w perspektywie długoterminowej będzie mieć niekorzystny wpływ na możliwości sektora gospodarczego. Potwierdza to również struktura społeczeństwa według płci i wieku, która przyjmuje postać piramidy regresywnej (zweźniającej się ku dołowi), co świadczy o zmniejszającej się liczbie osób w młodszych rocznikach.
2. O negatywnej perspektywie demograficznej w najbliższych latach świadczy również liczba uczniów w szkołach podstawowych. W ostatnich latach wartość ta pozostaje wprawdzie na bardzo zbliżonym poziomie, ale jest zdecydowanie niższa niż średnia odnotowywana w jednostkach terytorialnych wyższego rzędu. Niewielka i zmniejszająca się liczba dzieci i młodzieży w wieku szkolnym jest konsekwencją coraz niższej dzietności – pozwala zakładać dalsze pogarszanie się struktury ludności.
3. W kontekście analizy zasobów ludzkich Gminy Opatowiec należy podkreślić konieczność podjęcia działań ukierunkowanych na zahamowanie emigracji z terenu gminy oraz wzrost atrakcyjności osiedleńczej. Drugim kluczowym obszarem jest zahamowanie negatywnych tendencji demograficznych. Zarówno niekorzystne saldo migracji, jak i niski poziom przyrostu naturalnego warunkowane są szeroko rozumianą sytuacją gospodarczą oraz podażą na rynku pracy. Stymulowanie rozwoju gospodarczego oraz podnoszenie jakości życia osób zamieszkujących obszar gminy są więc priorytetowymi kierunkami rozwoju dla Gminy Opatowiec. W tym celu należy podjąć szereg skoordynowanych działań, m.in. tworzenie atrakcyjnych warunków do osiedlania się, tworzenie możliwości i zachęt dla zakładających działalność gospodarczą, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych (w tym np. do miejsc w żłobkach i przedszkolach, do wysokiej jakości edukacji

i opieki zdrowotnej) oraz kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej.

4. Gmina Opatowiec charakteryzuje się słabą atrakcyjnością inwestycyjną – obrazem tego jest niekorzystna sytuacja w sferze podmiotów gospodarczych oraz niski poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców. Wszystkie analizowane wartości wskaźników – mała liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, nowo powstających firm oraz podmiotów zarejestrowanych przypadających na osoby w wieku produkcyjnym, świadczą o niewielkiej aktywności gospodarczej mieszkańców i jednocześnie o niewystarczających działaniach wspierających przedsiębiorczość. Na rynku pracy przejawia się to znaczącym poziomem bezrobocia. Niewystarczająca liczba miejsc pracy oraz niewielkie średnie wynagrodzenie wpływa negatywnie na ilość pieniądza w obiegu lokalnym oraz na dochody własne uzyskiwane przez samorządy. Konieczne jest więc podjęcie działań, które będą zarówno aktywizować lokalną społeczność, jak również tworzyć zachęty do rozwoju przedsiębiorczości. Pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy powinno mieć także wzmocnienie sektora ekonomii społecznej.
5. Gmina jest obszarem typowo rolniczym, co związane jest z dużymi kompleksami gleb dobrej i bardzo dobrej przydatności rolniczej, wykorzystywanymi pod najcenniejsze uprawy polowe. W związku z tym rolnictwo jest głównym źródłem zatrudnienia oraz utrzymania dla większości mieszkańców. Sprzyjające warunki naturalne stwarzają duże możliwości wytwarzania zdrowej żywności oraz funkcjonowania gospodarstw ekologicznych, które przyczyniać się będą również do rozwoju bazy usług turystycznych, związanych z walorami przyrodniczymi gminy.
6. Charakterystycznym i pozytywnym zjawiskiem na obszarze Gminy Opatowiec jest duża liczba działających fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Organizacje pozarządowe jako przejaw społeczeństwa obywatelskiego oraz jedna z form aktywności lokalnej odgrywają ważną rolę w umacnianiu więzi społecznych, wzmocnianiu władz lokalnych oraz zwiększaniu możliwości rozwoju społecznego obszaru.
7. Z analizy dochodów i wydatków budżetowych wyłania się niekorzystna sytuacja finansowa Gminy Opatowiec. Stosunkowo niskie dochody, bardzo mały udział dochodów własnych w dochodach ogółem, niewielki udział w dochodach własnych dochodów z podatku od osób fizycznych oraz brak w ostatnim roku jakichkolwiek wpływów z podatku od osób prawnych stanowią duże bariery rozwojowe i pokazują słabą samodzielność finansową, która w dużej mierze warunkuje proces świadczenia

usług publicznych na wysokim poziomie oraz w istotny sposób oddziałuje na zdolność realizacji długookresowych zadań o charakterze rozwojowym. Kolejną barierę stanowią bardzo niskie wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które przeznaczone są na długo- lub krótkookresowe cele inwestycyjne, dynamizujące rozwój społeczny i gospodarczy obszaru.

8. Istotnym czynnikiem mającym wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy gminy są inwestycje realizowane z funduszy unijnych. W latach 2007–2013 na terenie Gminy Opatowiec zrealizowano 6 projektów z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego, a średnie dofinansowanie na 1 mieszkańca wyniosło 1 203,22 zł. Gmina powinna dalej korzystać z funduszy unijnych, pozyskując jak najwięcej środków w ramach nowej perspektywy finansowej na lata 2014–2020.
9. Gmina Opatowiec posiada szczególne walory przyrodnicze i krajobrazowe. Odsetek terenów leśnych jest wprawdzie niewielki ze względu na rolniczy charakter, ale cały obszar znajduje się w zasięgu różnych form ochrony przyrody. Spośród obiektów dziedzictwa kulturowego żaden natomiast nie wyróżnia się szczególną wartością historyczną czy kulturową oraz nie generuje znaczącego ruchu turystycznego. Z uwagi na niewielką dotychczas rolę turystyki jako jednej z gałęzi miejscowej gospodarki, należy dążyć do wzmocnienia jej rozwoju, co wpłynie pozytywnie na sytuację ekonomiczną. W tym celu ważne jest stworzenie w porozumieniu z gminami sąsiednimi rozpoznawalnego produktu turystycznego i wspólnej oferty turystycznej, ponieważ pojedyncze miejscowości, ani nawet cała gmina – samodzielnie nie są w stanie generować znaczącego ruchu turystycznego.
10. Sąsiedztwo z rozpoznawalnymi atrakcjami turystycznymi (Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie, uzdrowiska w Solcu-Zdroju i w Busku-Zdroju, Ogród na Rozstajach w Młodzawach Małych) powinno potencjalnie oddziaływać na gminę. Miejsca te generują ruch turystyczny, z którego duża liczba turystów może podróżować przez Gminę Opatowiec. Wynika to z jej korzystnego położenia w pobliżu znaczących szlaków komunikacyjnych o znaczeniu krajowym (drogi krajowe nr 79 i 73) oraz wojewódzkim (drogi wojewódzkie nr 973 i 768).

Spis rysunków

Rysunek 1 Położenie Gminy Opatowiec na tle kraju, województwa świętokrzyskiego i powiatu kazimierskiego	5
---	---

Spis tabel

Tabela 1 Struktura użytkowania gruntów w Gminie Opatowiec w 2014 roku	6
Tabela 2 Średnie wyniki w punktach uzyskane ze sprawdzianu po klasie 6 szkoły podstawowej w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2009–2014	14
Tabela 3 Średnie wyniki % uzyskane ze wszystkich egzaminów gimnazjalnych w Polsce, województwie świętokrzyskim, powiecie kazimierskim i Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	15
Tabela 4 Atrakcyjność inwestycyjna województwa świętokrzyskiego w 2014 roku	21
Tabela 5 Wartość dofinansowania z RPO WŚ na lata 2007–2013 w gminach powiatu kazimierskiego	30
Tabela 6 Wykaz zabytków w Gminie Opatowiec wpisanych do rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa	37
Tabela 7 Powierzchnia i gęstość zaludnienia w 2014 roku – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	39
Tabela 8 Liczba ludności – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	39
Tabela 9 Ludność wg ekonomicznych grup wieku [%] – porównanie jednostek samorządu terytorialnego	40
Tabela 10 Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	40
Tabela 11 Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	41
Tabela 12 Wydatki na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	41
Tabela 13 Dochody podatkowe – podatek od nieruchomości w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	42
Tabela 14 Dochody podatkowe – podatek od środków transportowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	42

Tabela 15 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	43
Tabela 16 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	43
Tabela 17 Subwencja ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	44
Tabela 18 Subwencja oświatowa w przeliczeniu na 1 mieszkańca – porównanie wybranych jednostek samorządu terytorialnego	44

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba ludności w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	7
Wykres 2 Prognoza ludności w województwie świętokrzyskim na lata 2020, 2025 i 2030 (wg danych z 2014 roku).....	7
Wykres 3 Prognoza ludności w powiecie kazimierskim na lata 2020, 2025 i 2030 (wg danych z 2014 roku).....	8
Wykres 4 Przyrost naturalny w Gminie Opatowiec na 1 000 mieszkańców w latach 2009–2014.....	8
Wykres 5 Przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	9
Wykres 6 Saldo migracji na pobyt stały na 1 000 mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	9
Wykres 7 Saldo migracji na pobyt stały na 1 000 mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	10
Wykres 8 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	10
Wykres 9 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	11
Wykres 10 Struktura ludności według płci i wieku w Gminie Opatowiec w 2014 roku.....	11

Wykres 11 Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w Gminie Opatowiec w latach 2009–2013	12
Wykres 12 Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	12
Wykres 13 Liczba uczniów w szkołach podstawowych na 1 000 mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2013	13
Wykres 14 Liczba uczniów w szkołach podstawowych na 1 000 mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	13
Wykres 15 Średnie wyniki w punktach uzyskane ze sprawdzianu po 6 klasie szkoły podstawowej w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014 (maks. liczba punktów 40)	14
Wykres 16 Średnie wyniki w punktach uzyskane ze sprawdzianu po 6 klasie szkoły podstawowej w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec (maks. liczba punktów 40)	14
Wykres 17 Średnie wyniki % uzyskane ze wszystkich egzaminów gimnazjalnych w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	15
Wykres 18 Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	16
Wykres 19 Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	16
Wykres 20 Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	17
Wykres 21 Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	17
Wykres 22 Podmioty gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	18
Wykres 23 Podmioty gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	18

Wykres 24 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	19
Wykres 25 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	19
Wykres 26 Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	20
Wykres 27 Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec	20
Wykres 28 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100) w województwie świętokrzyskim i powiecie kazimierskim w latach 2009 i 2014.....	21
Wykres 29 Dochody budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	22
Wykres 30 Dochody budżetu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	22
Wykres 31 Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	23
Wykres 32 Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	23
Wykres 33 Udział % dochodów własnych w dochodach ogółem w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	24
Wykres 34 Udział % dochodów własnych w dochodach ogółem w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	24
Wykres 35 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014	25
Wykres 36 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie	

średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	25
Wykres 37 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	26
Wykres 38 Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	26
Wykres 39 Wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	27
Wykres 40 Wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	27
Wykres 41 Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	27
Wykres 42 Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	28
Wykres 43 Wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Gminie Opatowiec w latach 2009–2014.....	28
Wykres 44 Wydatki majątkowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	29
Wykres 45 Wartość dofinansowania z RPO WŚ na lata 2007–2013 w przeliczeniu na 1 osobę w gminach powiatu kazimierskiego.....	30
Wykres 46 Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	31
Wykres 47 Liczba dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłek rodzinny w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2013 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec.....	31

Wykres 48 Korzystający z wodociągu w % ogółu ludności – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec w roku 2009 i 2013.....	31
Wykres 49 Korzystający z kanalizacji w % ogółu ludności – porównanie średniej dla Polski, województwa świętokrzyskiego, powiatu kazimierskiego i Gminy Opatowiec w roku 2009 i 2013.....	32
Wykres 50 Liczba oczyszczalni przydomowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Gminie Opatowiec w latach 2009–2013	32

Bibliografia

1. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014.
2. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2000.
3. *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Opatowiec na lata 2004–2006 i perspektywicznie w latach 2007–2013*, Wrocław 2005.
4. Portal informacyjny Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.
5. Portal internetowy Interaktywna Mapa Polski, www.mapapolski.com.pl.
6. *Program Ochrony Środowiska dla Gminy Opatowiec*, Opatowiec 2010.
7. Rejestr Narodowego Instytutu Dziedzictwa, www.nid.pl.
8. Serwis Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach, www.kielce.rdos.gov.pl.
9. Strona internetowa Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, www.cke.edu.pl.
10. Strona internetowa Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi, www.oke.lodz.pl.
11. Strona internetowa Urzędu Gminy Opatowiec, www.opatowiec.com.pl.
12. Strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007–2013, www.rpo-swietokrzyskie.pl.
13. Strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, www.sejmik.kielce.pl.
14. Strona internetowa Urzędu Statystycznego w Kielcach, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014, Gmina Opatowiec, <http://kielce.stat.gov.pl>.
15. Strona internetowa Zespołu Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych, www.pk.kielce.pl.
16. *Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649 z późn. zm.).